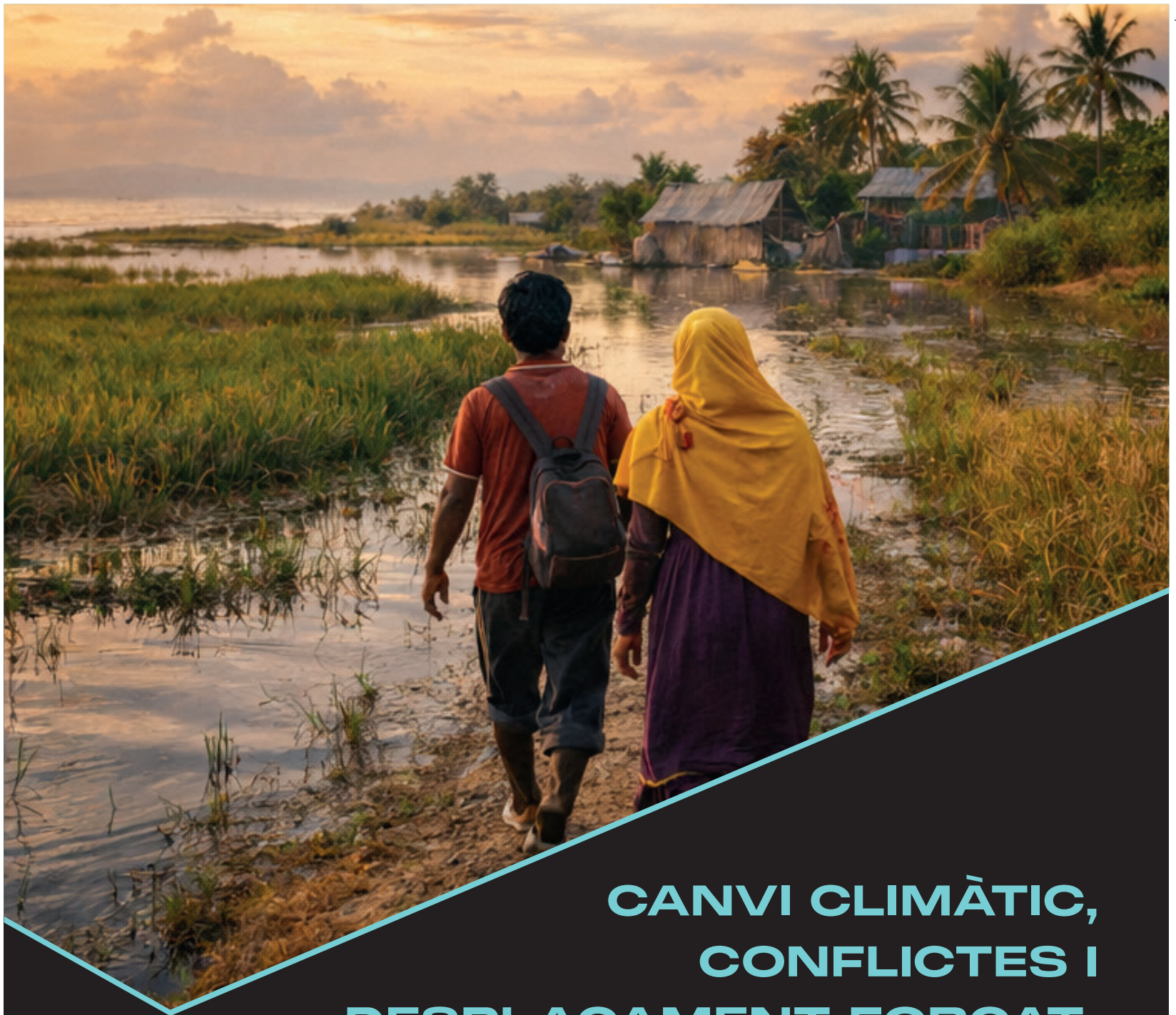

**CANVI CLIMÀTIC,
CONFLICTES I
DESPLAÇAMENT FORÇAT:
CLAUS, EXPERIÈNCIES I
REPTES DE PROTECCIÓ**

CCAR
Comissió Catalana
d'Acció
pel Refugi

êc̃p̃ escola de
cultura de pau

Autoria: Pamela Urrutia, Iván Navarro, Josep Maria Royo, Jordi Urgell (ECP), Paula Martí i Dilara Ekmen (CCAR)

Revisió: Pamela Urrutia (ECP) i David Fèlix (CCAR).

Maquetació: Sara Lupiáñez (SOT)

Desembre de 2025

Com citar:

Escola de Cultura de Pau (ECP) i Comissió Catalana d'Acció pel Refugi (CCAR), *Canvi climàtic, conflictes i desplaçament forçat: claus, experiències i reptes de protecció*, Desembre de 2025.

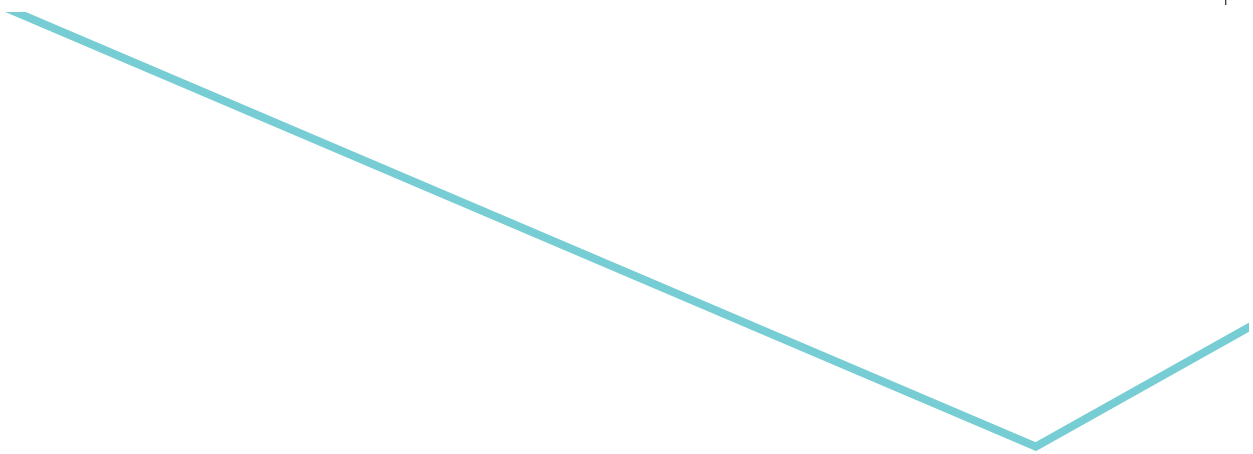
Aquest informe s'ha elaborat com a part del projecte "Sense refugi: visibilitzem el desplaçament forçat provocat per les interrelacions entre emergència climàtica i conflictes armats en comunitats d'origen migrant i refugiat de la ciutat de Barcelona", finançat per l'Ajuntament de Barcelona en el marc de la convocatòria 2024 de Cooperació per a una Justícia Global.

El contingut d'aquesta publicació és de responsabilitat exclusiva de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB i de la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi (CCAR). L'Ajuntament de Barcelona no comparteix necessàriament el contingut d'aquest material.

Amb el suport de:

Barcelona

El canvi climàtic, els conflictes armats i el desplaçament forçat són temes que, per si mateixos, generen una enorme preocupació a nivell internacional. En els darrers anys s'ha posat una creixent atenció a la interrelació entre aquest fenòmens, un nexe que ha estat caracteritzat àmpliament com de naturalesa complexa i que ha motivat nombrosos debats i una extensa literatura acadèmica. Hi ha, a més, una major disponibilitat de dades que evidencien les interaccions entre el canvi climàtic i la degradació mediambiental, els conflictes armats i el desplaçament forçat. Segons estudis recents, tres de cada quatre persones refugiades o desplaçades per guerres, violència i persecució viuen en països amb nivells d'exposició alts o extrems a perills relacionats amb el clima. A més a més, el nombre de països en els quals es registren desplaçaments forçats interns tant per conflictes com per desastres s'ha triplicat des del 2009. Davant d'aquest escenari, cal plantejar-se diverses preguntes: de quina manera interaccionen canvi climàtic, conflictes i desplaçament?; quines reflexions motiva l'anàlisi d'experiències concretes i de les formes en què s'exacerba la vulnerabilitat de determinats col·lectius de població?; quina ha estat la resposta internacional davant d'aquesta confluència de fenòmens?; hi ha mecanismes específics per assistir i protegir les persones afectades per aquesta tríada? El present informe elaborat per l'Escola de Cultura de Pau (ECP) i per la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi (CCAR) pretén oferir algunes claus per aportar al debat i contribuir a la defensa dels drets de les persones desplaçades. La publicació analitza les diverses interrelacions entre canvi climàtic, conflicte i desplaçament; explora casos en diferents continents que il·lustren la complexitat d'aquest nexe –a la República Democràtica del Congo, Moçambic, Sahel Occidental, Palestina i Filipines–; i aborda alguns elements significatius de la resposta internacional i la inclusió del canvi climàtic en l'agenda de pau i seguretat global, incloent-hi des d'una perspectiva de gènere. A més a més, s'identifiquen alguns reptes des del punt de vista de la protecció internacional a poblacions desplaçades que transiten en aquesta confluència de conflictes, canvi climàtic i degradació mediambiental.

ÍNDEX

Introducció	7
1. Claus d'una interrelació complexa	9
• Sobre canvi climàtic i conflictes	10
• Sobre conflictes i canvi climàtic	13
• El nexa canvi climàtic – conflicte – desplaçament forçat	14
2. Experiències a l'Àfrica i la regió MENA	17
• RDC: conflictes, desplaçament, canvi climàtic i la maledicció dels recursos	18
• Cabo Delgado. Una crisi multidimensional al nord de Moçambic	22
• Crisi complexa al Sahel Occidental: convergència de violència i vulnerabilitat	24
• Palestina: (in)justícia climàtica sota ocupació i ecocidi a Gaza	26
3. Experiències a Àsia: el cas de Filipines	31
• El desplaçament forçat a les Filipines	31
• Les dinàmiques de conflicte armat i violència a les Filipines	32
• Emergència climàtica i impactes futurs	33
• La vulnerabilitat de les Filipines: governança o geografia?	35
• El nexa entre canvi climàtic, desplaçament forçat i conflicte armat	36
4. Resposta internacional i reptes de protecció	39
• Canvi climàtic, gènere, pau i seguretat	40
• Protecció internacional de les persones desplaçades en contextos de canvi climàtic i conflictes armats	41
Reflexions finals	48

INTRODUCCIÓ

El canvi climàtic, els conflictes armats i el desplaçament forçat són temes que, per si mateixos, generen una enorme preocupació a nivell internacional. La comunitat científica i nombroses veus de l'àmbit polític i social insisteixen en la urgència d'actuar davant l'emergència climàtica provocada per l'acció humana, en un context en què la persistent tendència d'escalfament del planeta no mostra signes de desacceleració. Durant el seu missatge a la COP30 celebrada el novembre del 2025, el secretari general de l'ONU subratllava la importància de mantenir l'objectiu i no superar l'1,5°C ja que "cada fracció de grau implica més fam, desplaçament i pèrdues, especialment per als menys responsables. Podria portar els ecosistemes a punts d'inflexió irreversibles, exposar milers de milions de persones a condicions inhabitables i amplificar les amenaces a la pau i la seguretat".¹ Paral·lelament, els conflictes armats s'han incrementat i agreujat en l'última dècada, en un escenari caracteritzat també per turbulències geopolítiques, incessant augment de les despeses militars, auge del militarisme i discursos que intenten normalitzar les guerres, creixent ús de la força per resoldre disputes a nivell internacional, debilitament del multilateralisme i erosió del dret internacional. Segons les dades de l'Escola de Cultura de Pau (ECP) de la UAB, el 2024 hi havia 37 conflictes armats actius, la xifra més alta en 12 anys, i la major part d'ells (57%) eren conflictes d'alta intensitat, amb gravíssims impactes en termes de letalitat, destrucció d'infraestructures i naturalesa i altres impactes en seguretat humana.² A això s'afegeix que els desplaçaments forçats a nivell global també han augmentat de manera exponencial. Els balanços de l'Agència de Nacions Unides per a les Persones Refugiades (ACNUR) indiquen que a finals del 2024 hi havia més de 123 milions de persones desplaçades dins i fora dels seus països a causa de conflictes, violència, persecució i vulneracions als drets humans. Una xifra que equival a pràcticament el doble de la registrada deu anys enrere.³ Els desplaçaments per desastres mediambientals –una part d'ells vinculats als efectes del canvi climàtic– també s'han multiplicat. D'acord amb International Displacement Monitoring Centre (IDMC), que dona seguiment i estudia els moviments de població de caràcter intern (dins de les fronteres nacionals), els desastres han causat el desplaçament de gairebé 265 milions de persones a tot el món entre el 2015 i el 2024. La xifra de desplaçaments d'aquest tipus el 2024 (45,8 milions) és la més elevada del període i supera amb escreix la mitjana d'anys previs, en part per la major disponibilitat de dades, però també a causa de l'augment en la intensitat i freqüència d'esdeveniments mediambientals.⁴

Juntament amb la inquietud per aquest conjunt de tendències, en els darrers anys s'ha posat una creixent atenció a la interrelació entre canvi climàtic, conflictes i desplaçament, un nexe que ha estat caracteritzat àmpliament com de naturalesa complexa i que ha motivat nombrosos debats i una extensa literatura acadèmica. Hi ha, a més, una major

¹ UN News, UN chief urges world leaders to drive down global warming, 6 de novembre de 2025.

² Escola de Cultura de Pau, [Alerta 2025! Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau](#), Barcelona: Icària, 2025.

³ UNHCR, Global Trends Report, 12 de juny de 2025.

⁴ IDMC, Countdown to 2030: Achieving global targets on disaster displacement, June 2025.

disponibilitat de dades que evidencien les interaccions entre aquests tres fenòmens. El novembre del 2025 ACNUR advertia que tres de cada quatre persones refugiades o desplaçades per guerres, violència i persecució viuen en països amb nivells d'exposició alts o extrems a perills relacionats amb el clima.⁵ I no només això. Segons IDMC, el nombre de països en els quals es registren desplaçaments forçats interns tant per conflictes com per desastres s'ha triplicat des del 2009.⁶ Només el 2024, un terç de les emergències decretades per ACNUR es van deure a l'impacte de fenòmens meteorològics extrems que van afectar persones ja desplaçades per situacions de conflicte i violència. Del milió de persones refugiades que havia retornat a les seves llars en el primer semestre del 2025, la meitat havia retornat a països altament vulnerables als efectes del canvi climàtic.⁷

Davant d'aquest escenari, cal plantejar-se diverses preguntes: de quina manera interaccionen canvi climàtic, conflictes i desplaçament?; quines reflexions motiva l'anàlisi d'experiències concretes i de les formes en què s'exacerba la vulnerabilitat de determinats col·lectius de població?; quina ha estat la resposta internacional davant d'aquesta confluència de fenòmens?; hi ha mecanismes específics per assistir i protegir les persones afectades per aquesta tríada? El present informe elaborat per l'Escola de Cultura de Pau (ECP) i per la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi (CCAR) pretén oferir algunes claus. A partir de la seva experiència en anàlisi de conflictes i pau i d'investigacions prèvies relacionades amb els vincles amb el canvi climàtic i la degradació mediambiental, l'ECP analitza les interrelacions entre canvi climàtic, conflicte i desplaçament; explora casos en diferents continents que il·lustren la complexitat d'aquest nexa; i aborda alguns elements significatius de la resposta internacional i la inclusió del canvi climàtic en l'agenda de pau i seguretat global, incloent-hi des d'una perspectiva de gènere. A partir del seu ampli recorregut i compromís amb la defensa de drets de les persones refugiades i desplaçades de manera forçosa, CCAR identifica alguns dels principals reptes des del punt de vista de la protecció internacional a poblacions desplaçades que transiten en aquesta confluència de conflictes, canvi climàtic i degradació mediambiental.

⁵ UNHCR, No Escape II: The Way Forward, UNHCR, 10 de novembre de 2025.

⁶ IDMC, 2025 Global Report on Internal Displacement (GRID), 13 de maig de 2025.

⁷ UNHCR, No Escape II (2025), op.cit.

1.

CLAUS D'UNA INTERRELACIÓ COMPLEXA

De manera creixent, el canvi climàtic ha estat assenyalat com una de les principals amenaces a nivell global.⁸ La percepció que l'emergència climàtica és un “amplificador i multiplicador de crisi”⁹ ha motivat reaccions polítiques i institucionals a diferents nivells –local, regional, internacional– per intentar abordar els riscos associats al canvi climàtic,¹⁰ així com una àmplia literatura acadèmica. Bona part de les investigacions s'han centrat a explorar el vincle entre canvi climàtic i conflictes, mentre que, en molta menor mesura, s'ha explorat la interrelació específica entre canvi climàtic, conflicte i desplaçament. Addicionalment, alguns estudis s'han focalitzat en la relació entre canvi climàtic i desplaçament.

Sobre això últim, cal fer algunes consideracions. Les prediccions i estimacions sobre la quantitat de població que podria desplaçar-se de les seves llars a causa del canvi climàtic ha estat objecte d'una àmplia discussió entre perspectives minimalistes i maximalistes. No es pot assumir que totes les persones afectades pel canvi climàtic podran (o voldran) desplaçar-se – existeix el fenomen de les “poblacions atrapades” – i en general s'entén que tant la vulnerabilitat com la capacitat adaptativa de les societats afectades pel canvi climàtic modulen el fenomen migratori.¹¹ Els processos migratoris solen estar determinats per una confluència de factors en què difícilment el canvi climàtic o el factor mediambiental és l'únic detonant, tot i que pot influir en els elements impulsors de migració.¹² A això s'afegeix que hi ha dificultat per establir clarament el vincle entre canvi climàtic i mobilitat humana, ja que en alguns esdeveniments sobtats o extrems (huracans, ciclons) això sembla més fàcil d'identificar, però en altres fenòmens relacionats amb l'emergència climàtica, però de més llarga durada (com les sequeres), aquesta relació és més difícil d'observar. Addicionalment, no tots els desastres mediambientals estan relacionats amb el canvi climàtic resultant de l'acció humana i l'escalfament global. Alguns són esdeveniments geofísics o tenen a veure amb la contaminació o l'acció de determinades indústries. En aquest context, autors han ressaltat la importància d'atendre els efectes en el desplaçament forçat com a resultat de la degradació d'hàbitats en els quals existeix una combinació entre els efectes del canvi climàtic i activitats extractives.¹³

⁸ Nina von Uexkull i Halvald Buhaug, Security implications of climate change: a decade of scientific progress”, Journal of Peace Research, 58 (1), 2021.

⁹ UN News, El cambio climático exacerba las guerras y el Consejo de Seguridad debe afrontarlo, 23 de febrer de 2021.

¹⁰ Vegeu l'apartat 3 d'aquest informe.

¹¹ Per a més informació, vegeu Escola de Cultura de Pau, [Canvi climàtic, desplaçament i conflictes](#), maig de 2021.

¹² Richard Black et al. Foresight: Migration and Global Environmental Change, Final project report, Government Office of Science, Londres, 2011.

¹³ Escola de Cultura de Pau, [Canvi climàtic, desplaçament i conflictes](#), maig de 2021.

Sobre canvi climàtic i conflictes

La relació entre canvi climàtic i conflictes ha estat objecte de nombrosos estudis, amb diverses metodologies i des de variades disciplines. Aquesta diversitat d'aproximacions ha estat una de les raons dels debats i la manca d'acord –i en alguns casos una divergència important de conclusions– sobre la naturalesa d'aquest vincle.¹⁴ Malgrat això, en els darrers anys sembla haver-hi un creixent consens en què la relació entre canvi climàtic i conflictes és complexa i indirecta i que està mediada per un ampli rang de factors contextuals que no permeten conclusions generalitzables universalment.¹⁵

Hi ha o no una relació causal entre canvi climàtic i conflictes violents? A l'hora d'explorar la influència del canvi climàtic en els conflictes, alguns estudis s'han centrat en l'anàlisi d'anomalies climàtiques a través de variables que representen desviacions en les mitjanes de temperatura i precipitacions. Un estudi quantitatiu de referència en aquest àmbit va ser publicat per la revista Science el 2013: després de realitzar una meta-anàlisi de 60 investigacions, la seva conclusió apuntava a una sòlida evidència que demostraria una relació de causalitat entre variables vinculades amb el clima i diverses formes de conflicte. L'estudi de Solomon Hsiang detallava que la incidència del canvi climàtic en els conflictes posteriors al 1950 era substancialment i significativa estadísticament. La desviació a l'alça de les temperatures i un patró més intens de pluges podia conduir a un 4% d'augment de la violència interpersonal i un 14% d'increment en el risc de conflictes entre grups.¹⁶ Un altre estudi destacat publicat any més tard per la revista Nature també va establir que el canvi climàtic havia influït en la incidència de conflictes intraestatals al llarg del segle XX. En concret, identificava que el canvi climàtic havia incidit en un percentatge d'entre 3% i 20% en el risc de conflicte, ja sigui en les probabilitats d'esclat, durada o nivells de letalitat. No obstant això, el mateix estudi assenyalava també que hi havia altres factors amb una influència moltíssim més gran que el canvi climàtic pel que fa a les causes dels conflictes. Entre ells, un baix nivell de desenvolupament econòmic, la fragilitat de l'Estat, nivells de desigualtat, història prèvia i recent de conflicte, existència d'altres conflictes en àrees properes, intervencions externes, dependència de recursos naturals, pressions demogràfiques, desconfiança dels governs, corrupció, xocs econòmics i polítics o democràcies iliberals.¹⁷ Altres estudis centrats en la interrelació entre l'augment de temperatures o en la variabilitat en els patrons habituals de pluges a l'Àfrica també han identificat correlacions amb les dinàmiques de conflicte polític i armat al continent.¹⁸ En una línia similar, altres investigacions han explorat les connexions entre canvi climàtic i violència a través dels impactes en l'agricultura i la seguretat alimentària. Aquests estudis han observat que països altament dependents de l'agricultura són més susceptibles a veure's afectats pels efectes del canvi climàtic en les dinàmiques de conflicte.¹⁹

¹⁴ La diversitat de resultats sobre la relació entre canvi climàtic i conflictes també s'atribueix a la si es consideren els efectes a curt o llarg termini del canvi climàtic, a la diversitat de conceptualitzacions sobre la idea de conflicte, a l'escala geogràfica i temporal que s'utilitzi en l'anàlisi i a un possible biaix en la selecció de casos tant en els estudis, tant en les investigacions qualitatives com en les quantitatives. Per a més informació, vegeu Escola de Cultura de Pau, [Canvi climàtic i conflictes](#), maig de 2021.

¹⁵ Sheryn See, Aaron Opdyke i Susan Banki, A review of the climate change-disaster-conflict nexus and humanitarian framing of complex displacement contexts, *Climate and Development*, 25 de juny de 2025.

¹⁶ Solomon Hsiang et al., Quantifying the influence of climate on human conflict, *Science*, 24è (6151), 2013.

¹⁷ Katharine J. Mach et al., "Climate as a risk factor for armed conflict", *Nature* 571, no.7764, 193-197, 12 de juny de 2019.

¹⁸ Per a una anàlisi detallada d'aquests estudis vegeu Escola de Cultura de Pau, [Canvi climàtic i conflictes](#), maig de 2021.

¹⁹ Sheryn See, Aaron Opdyke i Susan Banki (2025), op.cit.

Altres perspectives han posat en qüestió les anàlisis que assenyalen el canvi climàtic com a factor causal o d'escalada en conflictes contemporanis i consideren aquestes visions com a excessivament deterministes. En la seva opinió, existeix el risc de simplificar en excés i de sobredimensionar la influència de factors climàtics a les dinàmiques de conflicte, sense tenir en compte altres elements comparativament més rellevants del context polític i social. Aquests enfocaments se sustenten en estudis que conclouen que no és possible establir una relació estadísticament significativa entre canvi climàtic i conflictes i subratllen que no hi ha evidència empírica que, de manera sistemàtica, la variabilitat climàtica com a sequeres prolongades i temperatures inusualment altes provoqui efectes sobre els patrons de conflicte en temps moderns.²⁰ En aquesta mateixa línia, altres anàlisis han indicat que els vincles entre canvi climàtic, conflicte armat, escassetat de recursos, descontentament social i inestabilitat són complexos i intricats i, en conseqüència, no és possible establir una única aproximació per entendre aquesta interrelació. I suggereixen també que els patrons d'influència del canvi climàtic en conflictes difereixen en funció de la regió que s'analitzi –part important de la literatura s'ha focalitzat a analitzar aquestes dinàmiques a Àsia i Àfrica.²¹

La literatura en aquest àmbit també ha dedicat atenció a l'impacte dels desastres en conflictes. La relació entre canvi climàtic i desastres o esdeveniments extrems, però, també requereix matisos. Fins i tot en els casos on és possible constatar que el canvi climàtic derivat de l'acció humana en el medi ambient té una influència rellevant en l'ocurrència o virulència d'aquest tipus d'esdeveniments, la vulnerabilitat i exposició a aquest tipus de riscos està relacionada amb factors socials, com desigualtats i situacions de fragilitat prèvies. En aquest context, alguns estudis han conclòs que els desastres abruptes incrementen el risc de conflictes civils a causa de l'escassetat de recursos i també que poden augmentar el risc de violència a curt i mitjà termini en especial en països caracteritzats per desigualtats prèvies, subdesenvolupament econòmic i fragilitat política.²² Filipines és un dels casos especialment estudiats des d'aquest prisma.²³ Cal esmentar, però, que algunes veus han argumentat –en sentit contrari– que els desastres poden propiciar majors nivells de cooperació per la necessitat d'unió davant les adversitats i afavorir un clima de confiança i col·laboració davant la crisi que podria reduir el risc de conflictes i violència.²⁴

Malgrat la diversitat de conclusions en la literatura especialitzada, en els darrers anys s'ha avançat en alguns consensos generals bàsics. En un informe previ, l'ECP els sintetitzava en quatre reflexions:²⁵

1. No hi ha una relació lineal, directa i inequívoca entre canvi climàtic i conflictes armats.
2. El canvi climàtic sembla haver tingut una certa incidència en la prevalença de conflictes armats contemporanis. En la mesura que els efectes del canvi climàtic s'incrementin en intensitat i freqüència, els seus efectes sobre l'esclat i agudització de conflictes també augmentarà.

²⁰ Vegeu, per exemple, Ole Magnus Theisen, Nils Peters Gleditsch i Halvard Buhaug, Is climate change a driver of armed conflict, *Climatic Change* 117(3):613-625, 2013; Courtland Adams et al., Sampling bias In climate-conflict research, *Nature Climate Change* Volume 8, pp.200-203, 2018; Clionadh Raleigh, Henrik Urdal, Climate change, environmental degradation and armed conflict, *Political Geography*, Vol.26, Issue 6, agost de 2007.

²¹ Sheryn See, Aaron Opdyke i Susan Banki (2025), op.cit.

²² Ibid. Vegeu, per exemple, Nel, P. i M. Righarts, Natural disasters and the risk of violent civil conflict. *International Studies Quarterly*, 52(1) i J. Eastin, Hell and high water: precipitation shocks and conflict violence in the Philippines, *Political Geography*, 63, 116-134, 2018.

²³ Vegeu l'anàlisi sobre Filipines a l'apartat 3 d'aquest informe.

²⁴ Vegeu, per exemple, Rune Sletteback, Don't blame the weather! Climate related natural disasters and civil conflict, *Journal of Peace Research* 49(1): 163-176, 2012; P. Billion i A. Waizenegger, Peace in the wake of disaster? Secessionist conflicts and the 2004 Indian Ocean Tsunami, *Transactions of the Institute of British Geographers*, 32(3), 411-427, 2007; H. Toya i M. Skidmore, Do natural disasters enhance societal trust? *Kyklos*, 67(2), 255-279, 2014.

²⁵ Escola de Cultura de Pau, [Canvi climàtic i conflictes](#), maig de 2021.

3. La influència del canvi climàtic sobre els conflictes armats és indirecta i es produeix a través del seu impacte en factors econòmics, polítics, institucionals, demogràfics i socials que tenen una demostrada relació causal amb els conflictes armats. El desafiament és, per tant, identificar sota quines circumstàncies i en interrelació amb quins factors el canvi climàtic pot incrementar el risc de conflictes armats (o incidir en la seva evolució).

4. Els mecanismes de causalitat entre canvi climàtic i conflictes són altament contextuals, raó per la qual una mateixa condició i variació climàtica pot tenir impactes diferents en casos diferents.

En conseqüència, com venen subratllant des de fa anys algunes veus, en aquest àmbit és indispensable atendre “les conseqüències de les conseqüències” i analitzar com l’impacte acumulatiu del canvi climàtic interactua amb altres processos polítics, socials i econòmics i incideix en els conflictes armats.²⁶ S’ha suggerit així, entre altres coses, posar atenció a la manera com el canvi climàtic pot provocar o influir en conflictes o tensions vinculats a l’escassetat d’aigua o a l’accés a recursos. També a la forma en què els efectes de l’emergència climàtica contribueixen al deteriorament de les condicions de vida i com en alguns contextos aquest deteriorament pot afavorir el reclutament de persones per part de grups armats.²⁷ A tall d’exemple, estudis indiquen que les dificultats derivades de l’impacte del canvi climàtic en l’agricultura han motivat la unió de joves a Boko Haram al nord-est de Nigèria, Camerun, Txad i Níger.²⁸

²⁶ Dan Smith i Janani Vivekananda, A climate of conflict. The links between climate change, peace and war, International Alert, novembre de 2007.

²⁷ Sarah Zingg, Exploring the climate change-conflict-mobility nexus, International Organization for Migration, Migration Research Series n°70, 2021.

²⁸ UNHCR, No Escape II (2025), op.cit.

Sobre conflictes i canvi climàtic

El vincle entre canvi climàtic i conflictes, com s'ha exposat, no és unidireccional ni es limita a una possible relació causal. Diverses anàlisis han subratllat també com els conflictes armats erosionen la capacitat de les persones, comunitats i governs per fer front a les conseqüències del canvi climàtic.²⁹ Els conflictes són assenyalats així com un fenomen que incideix de manera significativa en els nivells de vulnerabilitat de les poblacions afectades pels seus impactes en termes socioeconòmics, polítics i en l'àmbit de la seguretat alimentària.³⁰ Com han exposat alguns autors, les comunitats en contextos de conflicte no tenen a la seva disposició els mecanismes d'afrontament habituals, cosa que les fa més vulnerables a les conseqüències del canvi climàtic. Per tant, en ocasions, queden atrapades en un cicle de violència, vulnerabilitat i efectes de l'emergència climàtica.³¹ Les investigacions centrades en desastres ambientals també han conclòs que els conflictes poden crear o exacerbar la vulnerabilitat a desastres, subratllant que l'impacte d'aquest tipus d'esdeveniments és més profund i concentrat en contextos fràgils i afectats per conflictes. Alguns autors han alertat sobre els límits i fins i tot impossibilitat de desplegar estratègies de reducció de riscos de desastres en escenaris de conflictes armats d'alta intensitat, com per exemple en el cas de l'Afganistan.³²

En contextos de conflicte armat, el canvi climàtic i els seus efectes també poden ser rellevants per als càlculs tàctics i estratègics d'actors armats i incidir en l'ús dels recursos naturals com a arma de guerra. Tot i que no hi ha total claredat si aquesta utilització s'ha incrementat o no en l'escenari d'emergència climàtica, diverses veus han alertat que aquesta pràctica pot intensificar-se en un escenari en què l'escalfament global augmentarà l'escassetat de recursos.³³ Diversos casos d'Orient Mitjà permeten il·lustrar aquesta dinàmica, en especial pel que fa a l'ús de l'aigua com a instrument de pressió en contextos de conflicte.³⁴ Un dels exemples estudiats en aquest àmbit és el del grup Estat Islàmic, que en la seva època de més activitat a l'Iraq i Síria va apostar per aquest tipus d'estratègia, retenint aigua i desviant cursos fluvials per tallar temporalment el flux d'algunes comunitats, alliberant l'aigua de preses i provocant inundacions i a través de la contaminació de l'aigua. La instrumentalització de l'aigua per Israel en el genocidi a Gaza és un altre exemple recent.³⁵

Una altra dimensió del vincle entre conflictes i canvi climàtic té a veure amb el cost climàtic de les guerres i les activitats militars. De manera creixent, diverses veus venen cridant l'atenció sobre com les decisions en l'àmbit de seguretat –incloent-hi la despesa militar o l'aposta per emprendre conflictes armats– repercuteixen també en el clima i afecten la seguretat col·lectiva de les persones i el planeta. Aquesta línia d'anàlisi ha subratllat que la necessitat de reduir les emissions que contribueixen a l'emergència climàtica han de contemplar tota mena d'activitats i han emfatitzat la importància de posar en el focus les emissions derivades de les activitats militars i dels conflictes armats.³⁶ Hi ha encara una gran opacitat sobre les

²⁹ SIDA, The relationship between climate change and violent conflict, Green Tool Box / Peace and Security Tool Box: Working Paper 2017, 2018.

³⁰ Sheryn See, Aaron Opdyke i Susan Banki (2025), op.cit.

³¹ H. Buhaug i N. Von Uexkull, Vicious circles: Violence, vulnerabilities and climate change, *Annual Review of Environment and Resources*, 46(1), 545-568, 2021 citat a Sheryn See, Aaron Opdyke i Susan Banki, (2025).

³² R.Mena i D. Hilhorst, The (im)possibilities of disaster risk reduction in the context of high intensity conflict: the case of Afghanistan, *Environmental Hazards*, 20(2), 188-208, 2021, citat a Sheryn See, Aaron Opdyke i Susan Banki (2025).

³³ Sarah Zingg (2021), op.cit.

³⁴ Per a més informació, vegeu Pamela Urrutia, [Emergència climàtica i conflictes: reptes per a la pau a la regió MENA](#), núm.22, 22 de desembre de 2022.

³⁵ Vegeu el cas de Palestina a l'apartat 2 d'aquest informe.

³⁶ Doug Weir, The climate costs of war and militaries can no longer be ignored, *The Guardian*, 9 de gener de 2024.

conseqüències en el canvi climàtic de les accions i despeses dels Exèrcits, tot i que s'estima que les Forces Armades serien responsables d'un 5,5% de les emissions de gasos d'efecte hivernacle a nivell global.³⁷ En aquesta línia també s'ha advertit que les Forces Armades són grans consumidores d'energia i que una valoració completa del seu impacte hauria d'abastar el cicle complet de la petjada de carboni del sector militar, des de l'extracció de matèries primeres que es requereixen per a la fabricació d'armament a la fabricació d'armes, el seu ús i la gestió de residus.³⁸ Experiències recents de conflicte armat com la invasió russa d'Ucraïna o el genocidi a Gaza han motivat intents per estimar de manera integral les emissions derivades de contextos bèl·lics.³⁹ Cal recordar, com planteja aquesta línia de reflexió, que les guerres no només provoquen mort i destrucció, sinó que també tenen greus conseqüències en termes de degradació mediambiental, pels seus efectes sovint de llarg termini en la biodiversitat i en els hàbitats. Això, pel desplegament de substàncies tòxiques que contaminen sòl, aire, mar i aqüífers; per la destrucció de vegetació, per la generació d'incendis a causa de l'armament i els explosius utilitzats. A això s'afegeix que les tasques de reconstrucció després de conflictes armats també contribueixen a l'escalfament global.⁴⁰

El nexa canvi climàtic — conflicte — desplaçament forçat

El vincle entre canvi climàtic, conflicte i desplaçament també ha estat analitzat amb resultats diversos, en part per la multiplicitat de relacions (no lineals, bidireccionals, directes i indirectes) que es poden establir. Hi ha un relatiu consens, però, en què el canvi climàtic i factors mediambientals no motiven per si sols conflictes ni desplaçaments o migracions, sinó que la seva relació és més indirecta i depèn de la seva influència en altres variables de tipus social, polític o econòmic. Les anàlisis han explorat algunes de les possibles interrelacions entre els elements d'aquesta tríada i han dedicat atenció, per exemple, a si moviments de població derivats del canvi climàtic poden actuar o no com a catalitzadors de conflicte. En aquesta línia, un dels casos més estudiats i en els quals s'han evidenciat la diversitat d'enfocaments i els seus resultats és el de Síria. Nombrosos autors han reflexionat sobre la sequera que va afectar el país en els anys previs a la revolta popular contra el règim de Bashar al-Assad i el consegüent conflicte armat. Aquesta sequera (d'una gravetat i durada àmpliament atribuïda al canvi climàtic) va repercutir en les activitats agrícoles, ramaderes i en el preu dels aliments i va motivar massius desplaçaments de població del camp a la ciutat i va repercutir en el deteriorament de les condicions de

³⁷ Conflict and Environment Observatory, Estimating the military's global greenhouse gas emissions, novembre de 2022.

³⁸ Teresa de Fortuny i Xavier Bohigas, Militarismo y crisis medioambiental, La Marea, 13 de juny de 2024.

³⁹ Vegeu el cas de Palestina a l'apartat 2 d'aquest informe.

⁴⁰ Teresa de Fortuny i Xavier Bohigas (2024), op.cit.

vida a la perifèria de diverses urbs sirianes. Aquesta situació, argumenten alguns autors, hauria contribuït al malestar social que va desembocar en la contestació contra al-Assad el 2011. Tot i reconèixer aquest vincle, es considera que la sequera no va ser l'únic ni el principal factor impulsor de la revolta, sinó que la seva influència va estar condicionada per la interrelació amb altres factors, entre ells els dèficits del govern d'al-Assad en les seves polítiques de gestió agrícola i dels recursos hídrics. Altres autors, però, difereixen d'aquesta interpretació o subratllen que l'experiència siriana no és extrapolable a altres casos. Més enllà d'aquestes discrepàncies, però, Síria continua sent exemple de les relacions multidireccionals entre canvi climàtic, conflictes i desplaçament: el conflicte armat va convertir el país en epicentre d'una de les majors crisis de desplaçament a nivell global (dins i fora de les seves fronteres) i poblacions desplaçades internament al país per la violència s'han vist afectades amb posterioritat per altres fenòmens meteorològics (pluges torrencials, inundacions), evidenciant la seva vulnerabilitat davant d'esdeveniments extrems.

Altres aproximacions han dedicat atenció a les interaccions entre canvi climàtic i conflictes i com la seva confluència pot motivar desplaçaments de població i/o agreujar situacions de vulnerabilitat de poblacions desplaçades. En aquest sentit, estudis que s'han centrat específicament en desplaçaments interns de població (dins de les fronteres del seu propi país) han identificat diversos possibles escenaris. En primer lloc, situacions de conflicte armat o violència generalitzada que coexisteixen simultàniament amb desastres en una mateixa àrea geogràfica. En aquest escenari, es produeixen dos tipus de desplaçaments forçats simultanis que no tenen relació entre si. En segon lloc, casos en què les situacions de desastre i els conflictes armats interactuen entre si. En aquest cas, l'ocurrència de desastres motiva tensions relatives a l'accés a recursos escassos (aigua, aliments o altres) i aquestes tensions desemboquen en conflictes que, al seu torn, provoquen desplaçament forçat. Un tercer escenari es produeix quan conflictes armats i desastres impacten de manera seqüencial. Aquí, poblacions inicialment desplaçades per situacions de violència es poden veure afectades per nous desplaçaments a causa de desastres. Exemple d'aquest escenari és el cas del Iemen, on persones desplaçades pel conflicte armat al país es van veure severament afectades per inusuals pluges torrencials i inundacions que van afectar el país el 2020 i que van ser atribuïdes als efectes del canvi climàtic. El fenomen meteorològic va evidenciar la situació de vulnerabilitat de la població desplaçada, va causar nombroses morts i fins i tot va desplaçar restes d'explosius a àrees no afectades per les hostilitats.⁴¹

Tenint en compte la diversitat de connexions que es poden establir entre canvi climàtic/desastres, conflictes i desplaçament alguns autors han optat per un marc conceptual que reflecteixi la naturalesa multidimensional de la interconnexió i han proposat l'ús del terme “desplaçament complex”. Amb aquest concepte, fan referència a “situacions en les quals comunitats

⁴¹ Conflict and Environment Observatory, Estimating the military's global greenhouse gas emissions, novembre de 2022.

són obligades a fugir enmig d'una complexa interacció de canvi climàtic, desastres i conflictes". El canvi climàtic/desastres i conflictes poden convergir i crear sistemes de risc complex per a les poblacions.⁴² Diversos casos il·lustren aquesta realitat de "desplaçament complex", entre ells Filipines,⁴³ Sudan del Sud –que en els últims anys s'ha vist afectat per massius desplaçaments per conflictes, inundacions i inseguretat alimentària– i Líbia. El 2023 el país nord-africà va patir les conseqüències de la tempesta Daniel, un episodi de pluges torrencials sense precedents la probabilitat dels quals ha augmentat a causa del canvi climàtic.⁴⁴ En un context marcat per més d'una dècada de conflicte armat, una profunda fractura política i institucional i nombrosos reptes humanitaris, les pluges i inundacions van afectar milers de persones en especial a la localitat de Derna, on milers de persones van morir per la ruptura de preses. Entre 30.000 i 40.000 persones, algunes d'elles desplaçades prèviament pel conflicte, es van veure forçades a fugir de les seves llars. Moltes de les persones desaparegudes en aquest esdeveniment eren persones refugiades i migrants que es trobaven a Líbia en una situació de gran precarietat.⁴⁵

En aquest context, organitzacions de referència en l'estudi i seguiment del desplaçament forçat com a ACNUR i IDMC, entre d'altres, venen aportant dades que evidencien la necessitat d'aproximacions que es facin càrrec d'aquesta complexitat i posin en el centre la lluita contra el canvi climàtic, la prevenció i transformació pacífica de conflictes i la protecció de les poblacions afectades des d'una perspectiva de drets humans. Tal com s'esmentava en la introducció, les dades més recents indiquen que més del 75% de les persones desplaçades al món per conflictes i violència viu en països amb nivells d'exposició alts o extrems a perills relacionats amb el clima i que la meitat de les persones refugiades que havia retornat a les seves cases durant el primer semestre de l'any ho van fer a països altament vulnerables al canvi climàtic.

⁴² Sheryn See, Aaron Opdyke i Susan Banki, A review of the climate change-disaster-conflict nexus and humanitarian framing of complex displacement contexts, Climate and Development, 25 de juny de 2025.

⁴³ Vegeu l'anàlisi sobre Filipines a l'apartat 3 d'aquest informe.

⁴⁴ Arit Niranjana, Global heating made Greece and Libya floods more likely, study says, The Guardian, 19 de setembre de 2023.

⁴⁵ Pamela Urrutia, Vulnerabilidad exponencial, Alternativas Económicas, Octubre de 2023.

2.

EXPERIÈNCIES A L'ÀFRICA I LA REGIÓ MENA

El continent africà és una de les regions del món més exposades a les conseqüències del canvi climàtic. Els seus impactes, com els desplaçaments forçats de població, la inseguretat alimentària i les pertorbacions econòmiques, poden exacerbar els conflictes existents i introduir noves vulnerabilitats. Inundacions, ciclons, sequeres i altres pertorbacions climàtiques impacten en major mesura al continent africà, a causa de la fragilitat dels sistemes d'alerta i prevenció de riscos així com dels mecanismes i capacitats locals de resposta. Amb l'augment de les temperatures, la modificació dels patrons de precipitació i l'augment dels fenòmens meteorològics extrems, la salut, la seguretat alimentària i hídrica, i el desenvolupament socioeconòmic es veuen creixentment amenaçats. No obstant això, l'Àfrica contribueix només amb el 4% de les emissions globals de carboni. L'organització International Rescue Committee ha afirmat que la majoria de països amb més risc de desastres relacionats amb el clima es troben a l'Àfrica; setze països es troben en la intersecció de la vulnerabilitat climàtica i els conflictes armats, la qual cosa representa el 44% de les persones afectades per desastres naturals i el 79% de les que necessiten ajuda humanitària.⁴⁶ Àfrica és particularment vulnerable als extrems climàtics, o fins i tot a canvis en les normes meteorològiques, com l'inici del monsó, ja que gran part de la producció alimentària depèn dels cultius de secà i el pasturatge. La infraestructura que sustenta l'economia en general també està molt exposada a fenòmens extrems.

A aquesta situació estructural s'hi ha afegit la reducció en 42% de l'ajuda humanitària dels EUA anunciada per l'administració Trump, cosa que amenaça de paralitzar la capacitat de l'Àfrica per recuperar-se de les catàstrofes climàtiques, incloent-hi la intensificació de les sequeres, ciclons i inundacions sobtades que han desplaçat més de 15 milions de persones a tot el continent des del 2023.⁴⁷ Aquest canvi de política⁴⁸ redundarà en programes de desenvolupament, ajuda humanitària i manteniment de la pau, i incidirà desproporcionadament al continent africà, afectat per pràcticament la meitat dels conflictes armats a nivell internacional⁴⁹ i per la intensificació de les sequeres i inundacions relacionades amb el canvi climàtic.

En el cas de la regió Nord d'Àfrica i Orient Mitjà (coneguda com a MENA, per les seves sigles en anglès) també es preveuen severos impactes relacionats amb el canvi climàtic. Diverses anàlisis apunten que la zona es veurà més afectada que altres regions del món perquè ja és escenari

⁴⁶ Vegeu, entre d'altres, els informes elaborats per International Rescue Committee, 10 countries at risk of climate disaster, 4 d'abril de 2023; Ahead of Bonn Climate Conference, the International Rescue Committee Highlights Unique Risks in Conflict Zones, 27 de maig de 2024.

⁴⁷ Amani Africa, Climate Change: Challenges to Peace and Security in Africa, 5 de març de 2025.

⁴⁸ Aquesta política de l'administració de Donald Trump busca retallar els pressupostos d'ajuda exterior en més del 90%, específicament a través de l'eliminació de contractes plurianuals i subvencions que no s'alineen amb l'agenda d'"America First". Això resultarà en una reducció al voltant de 50.000 milions de dòlars.

⁴⁹ Escola de Cultura de Pau, [Alerta 2025! Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau](#), Barcelona: Icària, 2025.

d'un accelerat augment de les temperatures –per sobre de la mitjana global– i a una situació prèvia de greu estrès hídric. La regió MENA, que després de l'Àfrica és la zona del món que alberga un major nombre de conflictes armats d'alta intensitat, a més de nombroses situacions de tensió sociopolítica, ofereix –com s'ha esmentat al llarg d'aquest informe– nombrosos exemples de les interaccions complexes entre canvi climàtic, conflictes i desplaçament.⁵⁰ Diverses anàlisis han dedicat atenció, entre altres temes, als reptes de pau i seguretat que planteja la previsible escassetat d'aigua en un context regional de calor extrema; a les repercussions del canvi climàtic en la inseguretat alimentària; i a les afectacions específiques del canvi climàtic i esdeveniments extrems en sectors de la població especialment vulnerables, com les poblacions desplaçades per conflictes i violència.

Tenint en compte aquestes claus a nivell regional, aquest apartat aprofundeix en tres casos del continent africà –RDC, Moçambic i Sahel– i en un context d'Orient Mitjà: Palestina.

RDC: conflictes, desplaçament, canvi climàtic i la maledicció dels recursos

Entre els països més afectats pel canvi climàtic hi ha la República Democràtica del Congo (RDC). Aquest país durant el segle XX ha viscut immers en una situació de despotisme, absència i desintegració de l'Estat i explotació dels seus recursos naturals. Les dimensions d'aquest país, de 2,34 milions de km², 11.000 km de fronteres i envoltat per nou Estats, ha contribuït a dificultar els intents de construcció de l'Estat-nació i, per tant, les seves capacitats de prevenció i resposta davant les conseqüències del canvi climàtic. A aquest complex panorama s'hi afegeix la persistència d'una situació d'inestabilitat i conflicte iniciada a mitjans dels anys 1990 i que encara persisteix. El control i l'espoli dels recursos naturals han contribuït a la perpetuació del conflicte. La signatura de diversos acords de pau a inicis dels anys 2000 no va suposar la fi de la violència a l'est del país (principalment a les províncies de Kivu Nord i Sud) a causa del paper de Ruanda i a la presència al voltant de 100 milícies i grups armats, amb greus impactes en termes de desplaçament i agudització de la crisi humanitària.

L'RDC enfronta una complexa situació de desplaçament intern amb diverses causes i impactes. A les províncies orientals, el conflicte armat i la inseguretat han estat durant molt de temps les principals causes del desplaçament prolongat a gran escala que experimenta la regió. A més de la guerra i la crisi humanitària a l'est del país, altres regions de l'RDC

⁵⁰ Pamela Urrutia, [Emergència climàtica i conflictes: reptes per a la pau a la regió MENA](#), núm.22, 22 de desembre de 2022.

han experimentat conflictes, inseguretat i desastres com inundacions i lliscaments de terres, la qual cosa ha incrementat les xifres globals de desplaçament en el conjunt del país.

L'actual crisi humanitària a l'est de l'RDC (les províncies d'Ituri, Kivu Nord i Kivu Sud) es troba entre les més greus del món. El conflicte i la inseguretat han estat durant molt de temps les principals causes del desplaçament prolongat que pateix la regió, deixant les comunitats locals, població refugiada i desplaçada vulnerables als impactes del canvi climàtic. A principis del 2025, l'avanç del grup armat M23 i la presa de la ciutat de Goma (capital de Kivu Nord), va provocar nous desplaçaments, alhora que va forçar la reubicació de persones que vivien en campaments i assentaments preexistents. Això va agreujar la inestabilitat encara més si cap en un panorama humanitari ja de per si crític a l'est de l'RDC. Cal destacar, també, la persistència de les activitats insurgents i l'ampliació del conflicte armat a Ituri i el nord de Kivu Nord com a conseqüència de les accions del grup armat ADF, d'origen ugandès, i les operacions contrainsurgents de les Forces Armades congoleeses i ugandeses. En paral·lel, les regions al nord-est de la capital congoleesa, Kinshasa, s'han caracteritzat per importants tensions intercomunitàries, que s'han intensificat en els últims anys, donant lloc a un clima d'inseguretat i violència. A partir del 2022, el conflicte al territori de Kwamouth (a la província de Maï-Ndombe) es va estendre a les províncies veïnes de Kwilu, Kwango i Kinshasa, cosa que va provocar danys en les infraestructures, desplaçaments de població i víctimes civils. Finalment, aquestes crisis de desplaçament es veuen incrementades per focus d'inseguretat i desastres naturals en altres províncies del país, com Tshopo i Maniema (centre-est) i Tanganyika, Lomami i Haut Lomami (sud-est).

En el seu conjunt, aquestes situacions de violència havien provocat més de 6,2 milions de persones desplaçades internes a mitjans del 2024 segons l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM). A aquesta elevada xifra, se li van sumar gairebé 700.000 persones desplaçades com a conseqüència del canvi climàtic. RDC ha observat en els últims anys un dràstic augment en el nombre de desplaçaments registrats per tempestes i inundacions.⁵¹ La suma de totes dues xifres va donar un total de 6,9 milions de persones desplaçades internes en el conjunt del país, que el van situar entre els països amb un major volum de població desplaçada interna de tot el continent africà i a nivell mundial.⁵² Cal destacar, no obstant això, que durant el 2025 s'ha produït una lleu reducció de nous desplaçaments després de la caiguda de Goma en mans de l'M23 i el control de gran part del territori de Kivu Nord i part de Kivu Sud per part d'aquest grup armat i Ruanda al costat del retorn de part de la població desplaçada a les zones sota el seu control i en altres diferents focus d'inestabilitat, el que ha reduït fins als 5,3 milions de persones desplaçades internes en el conjunt del país com a conseqüència dels conflictes armats.⁵³ Aquest retorn temporal no implica necessàriament una millora de la situació.

⁵¹ De Coning, Cedric H., et al, Climate, Peace and Security Fact Sheet: Democratic Republic of the Congo, NUPI, 27 de novembre de 2023.

⁵² IDMC, Country profile - Congo, Democratic Republic of, 31 d'agost de 2024.

⁵³ Global Data Institute - Displacement Tracking Matrix, DRC Internal Displacement Overview Update 1: October 2025, IOM, 21 d'octubre de 2025.

La persistència dels diversos conflictes, les seves conseqüències i impactes, la seva vinculació amb l'existència i abundància de recursos, així com la inestabilitat política del país ha obstaculitzat el creixement econòmic, soscavat i debilitat la capacitat de l'Estat, arrelat la corrupció i dificultat la prestació de serveis bàsics a la seva població,⁵⁴ qüestions que també amenacen les capacitats del país per fer front a les creixents conseqüències i impactes del canvi climàtic i la gestió sostenible dels recursos naturals del país, i amb greus conseqüències en termes de desplaçament de població.

La localització equatorial de l'RDC li concedeix alts índexs pluvials, que configuren la selva del Congo, el segon pulmó verd més gran del món i la reserva de la biodiversitat més important de l'Àfrica i una de les més importants del món. El 2020, l'RDC tenia 160 milions d'hectàrees de bosc natural, que s'estenia pel 69% de la seva superfície terrestre (2,34 milions de Km², 234 milions d'hectàrees).⁵⁵ No obstant això, la biomassa forestal representa gairebé el 94% del subministrament total d'energia primària del país, cosa que va contribuir a la pèrdua de 18,4 milions d'hectàrees de bosc entre el 2001 i el 2022.⁵⁶ Només el 2024, el país va perdre 1,2 milions d'hectàrees de bosc natural, l'equivalent a 820 milions de tones d'emissions de CO₂, per la qual cosa la importància d'aquest país en la reducció de gasos d'efecte hivernacle, l'escalfament global i el canvi climàtic a nivell global és primordial.⁵⁷

Altament dependent de les exportacions minerals i de la indústria extractivista, l'economia s'ha vist frenada per una gestió deficient dels recursos naturals que s'afegeix a l'espoliació i inseguretat a la zona est del país, nombroses restriccions al creixement inclusiu sostenible i institucions inadequades. L'RDC té una de les majors concentracions de riquesa mineral del món. Sent el cinquè major productor mundial de coure, també produeix més del 70 % de la producció mundial de cobalt extret i posseeix gairebé la meitat de les reserves minerals mundials, amb més de 1.000 substàncies diferents, incloent-hi 20 minerals estratègics.⁵⁸ La creixent demanda mundial de minerals crítics per dur a terme la transició energètica verda ha intensificat la pressió sobre el país, tant a les zones afectades per la inestabilitat i conflicte com en altres zones, on tant la indústria extractiva a gran escala com la mineria artesanal estan provocant greus vulneracions dels drets humans i condicions d'explotació infantil i semi esclavitud en alguns contextos, així com el desplaçament forçat de població.⁵⁹

L'espoliació dels seus recursos naturals ha contribuït a la persistència del conflicte armat i al finançament il·lícit dels actors armats no estatals així com de sectors de les Forces Armades congoleeses i de Ruanda, a més de tota una xarxa d'empreses i països que participen en aquest negoci.⁶⁰ En paral·lel, les activitats il·legals dels grups armats, com la mineria, la tala i el tràfic de fauna silvestre, contribueixen a la degradació ambiental i la pèrdua de biodiversitat, la qual cosa contribueix també negativament al canvi climàtic. Cal destacar que la intensificació del conflicte entre 2024

⁵⁴ World Bank Group, Democratic Republic of Congo (DRC) – Country Climate and Development Report, World Bank Group, 2023.

⁵⁵ Global Forest Watch, República Democràtica del Congo, en línia [consultat l'1 de desembre de 2025]

⁵⁶ World Bank Group (2023), op.cit.

⁵⁷ Global Forest Watch (online), op.cit.

⁵⁸ World Bank Group (2023), op.cit.

⁵⁹ Gilbert, Antoine, Between a rock and a hard place: human rights impacts in the DRC's mining sector, Forests Peoples Program, 20 de novembre de 2025.

⁶⁰ Hi ha una àmplia literatura al voltant d'aquesta qüestió. Vegeu, entre d'altres, Global Witness, A background study on natural resources in the DR Congo, 30 de juny de 2024; Consell de Seguretat de l'ONU; Informe del Grup d'Experts encarregat d'examinar l'explotació il·legal de recursos naturals i altres riqueses de la República Democràtica del Congo. Annex de la Carta del President del Consell de Seguretat al Secretari General de l'ONU. (S/2001/357), 12 d'abril de 2001; així com els informes del Grup d'Experts (2001-2025).

i 2025 ha provocat una major militarització de les estructures de govern local i de l'economia local a les províncies de l'est del país, inclòs el sector de la mineria artesanal. L'alt grau de control militar ha aprofundit les vulnerabilitats preexistents, i en particular de les dones, en les zones de mineria artesanal i els seus voltants.⁶¹

L'RDC pateix l'efecte combinat d'una gran població vulnerable com a conseqüència de la persistència de la inestabilitat i conflictes, un augment en la freqüència de fenòmens climàtics extrems i una baixa provisió de serveis i infraestructures, la qual cosa contribueix també al desplaçament forçat de població en el conjunt del país a zones menys afectades per aquestes qüestions i amb una millor provisió de serveis, incrementant la pressió sobre aquests. Amb 2,34 milions de km², el país més gran per superfície de l'Àfrica Subsahariana i un dels més pobres del món, amb una població estimada de 95,3 milions de persones i una taxa de pobresa del 62,3 % el 2022, l'RDC ocupa el lloc 178 de 182 a l'Índex d'Adaptació Global de Notre Dame del 2020.⁶² Tal com s'ha assenyalat anteriorment, es preveu que les crisis relacionades amb el clima, incloses les inundacions i les sequeres, augmentin tant en freqüència com en intensitat amb el temps, i que la població pobre sigui la més afectada. Nombrosos anàlisis assenyalen que l'augment dels danys a les infraestructures i els problemes de connectivitat a causa del canvi climàtic agreujaran la fragilitat, els conflictes i la violència en intensificar la competència pels aliments i l'ocupació, augmentar la migració interna, reduir les oportunitats econòmiques i la cohesió social, i minar les institucions públiques i la confiança en l'Estat. En aquest sentit, els impactes del canvi climàtic en l'agricultura, inclosos l'augment de la temperatura i la variabilitat de les precipitacions, estan erosionant la productivitat i provocant una major inseguretat alimentària i vulnerabilitat a l'RDC.⁶³ Cal remarcar que malgrat el seu enorme potencial agrícola, l'RDC és un importador net d'aliments, la qual cosa augmenta la seva vulnerabilitat a la inseguretat alimentària a causa dels impactes climàtics i les perturbacions del comerç exterior.

A això se suma que la majoria dels factors que impulsen la pobresa a l'RDC són sensibles al canvi climàtic. Tres factors socioeconòmics extremadament sensibles impulsen les taxes de pobresa i exclusió social a l'RDC: el baix accés a l'aigua, l'electricitat i el sanejament; la qualitat inadequada dels habitatges; i la deficient connectivitat del transport. Els impactes del canvi climàtic en la pobresa i els desplaçaments forçats de població es poden reforçar mútuament. Es preveu que els efectes creixents del canvi climàtic podrien revertir els lents avenços assolits en les dues últimes dècades a l'RDC, amb un impacte desproporcionat en les poblacions més vulnerables i importants impactes específics de gènere, pels seus efectes diferenciats en homes, dones i persones amb identitats de gènere diverses. D'altra banda, s'estima que els brots d'èbola, malària, xarampió, còlera i altres malalties diarreiques i transmeses per vectors sensibles al clima augmentin a mesura que les inundacions i les sequeres

⁶¹ Haagh, Marieke i Walschot, Maureen, Militarization, gender, and resource extraction in the Kivus post-January 2025, IPIS, 30 d'octubre de 2025.

⁶² World Bank Group (2023), op.cit.

⁶³ De Coning, Cedric H., et al.(2023), op. cit.

s'intensifiquin, qüestions que també estan provocant desplaçaments forçats de població, en el marc d'un sistema de salut fràgil i incapaç de fer front a aquests desafiaments. La malària és una de les principals causes de morbiditat i mortalitat en RDC i es projecta que s'estendrà en estacionalitat i cobertura geogràfica. En zones ja propenses a la malària, es projecta que els casos de malària es triplicaran per a mitjans de segle. Els fenòmens climàtics extrems també podrien degradar i destruir la infraestructura de salut, educació i sanejament, compromentent l'accés de la població als serveis. Les persones pobres de zones rurals i urbanes, les dones i els menors, els pobles indígenes i les persones amb discapacitat són més vulnerables als impactes negatius del canvi climàtic.⁶⁴

Cabo Delgado. Una crisi multidimensional al nord de Moçambic

Des de finals de 2017, la província de Cabo Delgado, a l'extrem nord de Moçambic, és l'epicentre d'un conflicte armat que ha generat la pitjor crisi humanitària al sud d'Àfrica. Les causes de l'eclosió de la violència són múltiples, remetent a factors vinculats amb elements històrics, polítics, identitaris, religiosos, econòmics o socials, encara que en ells subjau principalment una percepció creixent de greuges i marginació de la minoria musulmana de Moçambic (22% de la població) per part del govern central. En els últims anys, aquesta percepció s'ha vist incrementada per la política extractivista i l'acaparament de terres a causa de la presència de grans projectes extractivistes de gas i robins a la província. Així mateix, la violència i inestabilitat s'han vist agreujats pels efectes del canvi climàtic, la qual cosa ha contribuït a incrementar la crisi humanitària i de desplaçament forçat al país.⁶⁵

Cabo Delgado representa la província més subdesenvolupada del país, amb alguns dels pitjors indicadors socioeconòmics: altes taxes d'analfabetisme, pobresa extrema, falta d'infraestructura i serveis bàsics, etc.⁶⁶ No obstant això, els índexs de pobresa a la província contrasten amb el seu enorme potencial econòmic, ja que el territori alberga dues de les majors reserves de gas natural líquid (GNL) d'Àfrica, a més de valuosos jaciments de minerals, principalment robins. En les últimes dècades, el descobriment d'enormes reserves de gas natural a la conca del Rovuma ha atret inversions multimilionàries d'empreses com Total Energies o Exxon Mobil sense que aquestes hagin contribuït a reduir la desigualtat i la pobresa de la seva població. Al contrari, la instal·lació de megaprojectes

⁶⁴ World Bank Group (2023), op.cit.

⁶⁵ Navarro Milián, Iván i Royo Aspa, Josep María, [Riscos, reptes i oportunitats per a la contribució a la construcció de la pau a Moçambic](#), Apunts ECP de Conflictes i Pau, N° 30, Escola de Cultura de Pau, 2025.

⁶⁶ Ajuda en Acció i Gernika Gogoratuz, "Guerra, desplaçaments forçats i respostes a la crisi a Cabo Delgado. Moçambic", pp.14-15, 2021.

energètics i l'explotació de minerals estan contribuint a la corrupció i malversació de recursos, l'apropiació de terres i la destrucció de mitjans de vida tradicionals com la mineria artesanal, la pesca o l'agricultura. Tot això s'ha convertit en una nova font de greuges i frustració que està tenint un major impacte entre la joventut, els quals esdevenen el principal objectiu de reclutament dels grups insurgents que estan sent capaços d'instrumentalitzar el sentiment de frustració creixent. Si bé en un inici la insurgència a la província presentava un caràcter local, coneguda com a Ahlu Sunnah Wa-Jama'ah, des del 2019 va passar a formar part de la Província Central Africana de l'Estat Islàmic (ISCAP), internacionalitzant-se.

La inestabilitat i la violència a Cabo Delgado ha provocat més de cinc mil morts, així com el desplaçament forçat de més d'1,3 milions de persones, la qual cosa equival gairebé a la meitat de la població de la província.⁶⁷ A aquestes s'uneixen altres 585.000 a causa de fenòmens climàtics a tot el país, principalment a causa d'un creixent impacte de ciclons i de la sequera.⁶⁸ Moçambic és un dels països més vulnerables als desastres climàtics al continent, amb cada vegada més freqüents i devastadors ciclons.⁶⁹ D'aquesta manera, l'impacte del canvi climàtic està contribuint a degradar encara més els mitjans de subsistència, empenyent les comunitats de Cabo Delgado a una situació de vulnerabilitat extrema, fent-les més susceptibles a ser desplaçades per la violència armada. Les dones, que sovint constitueixen la columna vertebral de les economies rurals, s'han trobat en primera línia. Tot plegat ha repercutit en la crisi de desplaçament forçós al país, a la qual s'uneixen les 25.000 persones refugiades que el país acull provinents de les crisis obertes a l'RDC, Ruanda i Burundi.

En resposta a la crisi d'inseguretat a la regió, el Govern de Moçambic ha apostat pel desplegament d'una solució securitària, de combat a la insurgència, que no ha aconseguit contenir la violència. Si bé l'any 2024 es va registrar un descens dels episodis de violència, degut principalment al desplegament conjunt d'accions militars per part de l'Exèrcit i tropes ruandeses, durant l'any 2025 s'ha tornat a produir un increment de la inestabilitat. Les tropes ruandeses desplegades al país, unes 2.500 inicialment provinents d'un acord presidencial firmat per l'anterior president Filipe Nyusi i Paul Kagame –acord privat i secret que no va passar per aprovació del Parlament el contingut del qual ni tan sols coneixen– estan ubicades en zones extractivistes com Mocímboa da Praia o Palma per protegir els interessos del complex extractivista.⁷⁰ De fet, després de diversos anys des de l'atac i la de la ciutat de Palma el 2021 que va motivar que la companyia Total Energies paralitzés el seu projecte d'extracció de GNL, el 2025, gràcies a la presència continuada de les tropes ruandeses, la companyia francesa va anunciar la represa del seu projecte de GNL a Cabo Delgado.⁷¹

Davant d'això, organitzacions de la societat civil moçambiqueses han denunciat que l'estratègia militar està dirigida a protegir les zones claus

⁶⁷ Aquestes xifres de desplaçament intern inclouen tant les persones considerades IDPs (600.000) com les considerades retornades (600.000). Això es deu a que si ets una persona desplaçada interna dins del teu propi districte, el sistema d'OIM el registra com una persona retornada, tot i que la majoria d'aquestes persones no poden realment tornar a les seves cases.

⁶⁸ IDMC, Country Profile, Moçambic. Disponible a: <https://www.internal-displacement.org/countries/mozambique/>

⁶⁹ El cicló tropical Chido va desplaçar unes 536.000 persones després de tocar terra a Cabo Delgado i els seus voltants el desembre del 2024, en el segon major desplaçament per desastre registrat a Moçambic, després de les 640.000 persones desplaçades pel cicló Freddy el 2023.

⁷⁰ Després de la presa de la insurgència de Palma i Mocímboa l'any 2021 el Govern de Moçambic va recórrer a la SADC, qui va desplegar al país la intervenció SAMIM, composta per 2.200 tropes de Sud-àfrica, Namíbia, Bostwana, Angola i Lesotho; i va signar un acord amb Rwanda que, en primera instància, incloïa un desplegament de 2.500 tropes.

⁷¹ Vegeu <https://totalenergies.com/investors/esg/chronology-correspondance-politico-totalenergies-mozambique-Ing>

de la indústria extractivista, i no a la població ni a acabar amb la rebel·lió. Així mateix, denuncien que el Govern pot estar instrumentalitzant el desplaçament de les persones per alliberar àrees riques en recursos (hidrocarburs i minerals), en una estratègia d'acaparament de terres que estan sent registrades o adquirides per persones vinculades al partit d'estat o a l'Exèrcit. Aquestes organitzacions porten anys subratllant la necessitat de modificar l'estratègia a la regió i posar en marxa enfocaments basats en els drets humans, la justícia social, el diàleg interreligiós i l'enfortiment de les xarxes de solidaritat local per aconseguir una solució al conflicte sense que, fins ara, el Govern hagi modificat la seva estratègia i s'obri a iniciar converses de pau amb la insurgència que abordin les causes estructurals de la violència.

Crisi complexa al Sahel Occidental: convergència de violència i vulnerabilitat

La regió del Sahel⁷² representa una de les zones més vulnerables al canvi climàtic del món a causa de l'augment de les temperatures, la desertificació i la pèrdua d'ecosistemes.⁷³ A la zona occidental, i més concretament a l'anomenada zona de la Triple Frontera de Liptako-Gourma que comparteixen Mali, Níger i Burkina Faso, s'hi afegeixen les conseqüències dels conflictes armats i la inestabilitat política. Des de que el gener del 2022 es va iniciar la guerra al nord de Mali, el seu impacte ha agreujat els reptes humanitaris als quals s'enfronten les poblacions locals. D'aquesta manera, el deteriorament continu de la situació de seguretat ha generat que la regió afronti una important crisi multidimensional: de seguretat, política, humanitària i mediambiental.

Si bé, com succeeix en tots els conflictes armats, les causes de l'inici de la guerra al nord de Mali remeten a una combinació de múltiples factors estructurals i conjunturals, interns i externs,⁷⁴ l'impacte que han tingut a la regió els canvis ambientals ha contribuït a intensificar la competència per l'accés i control dels recursos escassos, incidint en les dinàmiques violència. De la mateixa manera, l'evolució de la guerra després de més d'una dècada ha afectat nous territoris i poblacions a Mali, però també a Burkina Faso i al sud-oest de Níger, regionalitzant i introduint nous elements que han exacerbat, per exemple, les tensions entre societats pastoralistes i agricultores, contribuint a alimentar encara més el cicle de violència a la regió.⁷⁵ Alguns dels factors que ajuden a explicar aquest augment de les tensions agropastoralistes remeten al creixement de la

⁷² Conformada, en termes ecològics i culturals, per àrees pertanyents a onze països: Senegal, Mauritània, Mali, Burkina Faso, Algèria, Níger, Nigèria, Txad, Camerun, Sudan i Eritrea.

⁷³ Climate Risk Profile: Sahel. Genova: United Nations High Commissioner for Refugees, 2021.

⁷⁴ Per a més detall vegeu els debats sobre aquestes narratives en l'obra Ruiz-Giménez Arrieta, Itziar (ed.) *Més enllà de la barbàrie i la codícia. Història i política a les guerres africanes*, Edicions Bellaterra, Barcelona, 2012.

⁷⁵ Navarro Milián, Iván i Dosta Valdés, Alba (2022) [Informe Sahel: Una dècada marcada per la inestabilitat a la triple frontera](#), Escola de Cultura de Pau, UAB, 2022.

pressió sobre l'accés a la terra a causa del canvi climàtic i al creixement poblacional en les àrees rurals i el seu impacte en les terres de pasturatge; la pèrdua de terres de pasturatge i l'increment de la percepció de greuges; el robatori sistemàtic de bestiar; la desconfiança cap a l'Estat a causa de la seva absència i la percepció d'abandonament; l'augment de les tensions intergeneracionals i intercomunitàries.

Altres dels factors té a veure amb les estratègies per part dels actors armats, els quals han aprofitat la percepció d'abandonament per part de les societats pastoralistes, instrumentalitzant els greuges relacionats amb el clima i la cada vegada major competència pels recursos per ampliar la seva influència i el reclutament de joves.⁷⁶ A causa de la pobresa, la pèrdua dels modes de vida i de la falta d'oportunitats de treball, els joves s'han convertit en la principal font de reclutament per a les milícies i actors armats, alimentant el cicle de violència. Referent a això, i segons estimacions de l'ONU, en menys de 80 anys la població del Sahel Occidental es quintuplicarà. Països com Mali, Burkina Faso i Níger, que actualment tenen al voltant de 19 milions d'habitants, superaran els 43 milions el 2050, sent les previsions de Níger les més elevades.⁷⁷ Aquesta situació contribuirà a pressionar i tensionar encara més l'accés sobre els recursos de la regió (terres, aigua, etc.), amb conseqüències imprevisibles.

Actualment, i com a resultat del cicle creixent de violència i els impactes ocasionats pel canvi climàtic i els modes de vida, les conseqüències per a les comunitats locals de la regió estan resultant devastadores, incidint en el desplaçament forçat de milions de persones i fent cada vegada més difícil mantenir els mitjans de vida tradicionals.⁷⁸ Més de 12 milions de persones es trobaven a finals de 2024 en situació de necessitat d'assistència humanitària (Burkina Faso 4.4 M, Mali 5.1M i Níger 2.6M) i més de tres milions desplaçades forçosament per la violència, sent Burkina Faso el país que concentra la major part (2M de persones desplaçades internes).⁷⁹ De fet, fins a l'inici del conflicte armat a Ucraïna (i posteriorment el genocidi a Gaza i la guerra iniciada al Sudan l'abril del 2023) Burkina Faso representava la crisi humanitària i de desplaçament forçat més important del món.

Els successius cops d'Estat a Mali, Níger i Burkina Faso que en els últims anys ha provocat l'arribada de juntes militars als tres Estats, així com la reconfiguració de l'arquitectura de seguretat, amb la sortida d'actors occidentals i l'entrada de Rússia, no ha aconseguit contenir la violència a la regió. Lluny d'això, la creixent expansió dels actors armats jihadistes, principalment la coalició Jama'at Nusrat al-Islam wal Muslimin (JNIM) i l'Estat Islàmic al Gran Sàhara (ISGS), ha convertit la regió en l'epicentre de la violència perpetrada per actors amb agendes jihadistes a tot el continent en els últims anys, provocant més de 10.000 víctimes mortals anuals.⁸⁰ A això se suma la cancel·lació, el gener del 2024, de la implementació de l'Acord de Pau d'Algèria al nord de Mali per part de la Junta Militar, la qual cosa ha generat que es reiniciï la guerra amb els actors armats àrab-tuareg al nord de Mali, fent encara més complexes les dinàmiques de violència.

⁷⁶ Brottem, Leif, "The Growing Complexity of Farmer-Herder Conflict in West and Central Africa", Africa Center for Strategic Studies, Africa Security Brief, N°39, 2021.

⁷⁷ UN-DESA (2018) World Economic Situation and Prospects. United Nations Department of Economic and Social Affairs. Citat a Marín Egoscóbal, Ainhoa, "Polítiques de la Unió Europea al Sahel: Una mirada econòmica per a un enfocament més enllà de la Seguretat". A Roca, Albert i Puig, Oriol (eds.) *El Sahel de les gents. Més enllà de la síndrome de seguretat*. CIDOB, Monografies 74, Barcelona, pp.19-26, 2019.

⁷⁸ Eboreime E, Anjorin O, Obi-Jeff C, Ull TM, Hertelendy A. (2025), Climate, conflict and displacement in the Sahel. Bull World Health Organ, 103(4): 230-230A, 2025.

⁷⁹ UNHCR, Refugee Data Finder [Consultado el 09/12/2025]

⁸⁰ Africa Center for Strategic Studies, Militant Islamist Groups in Africa Sustain High Pace of Lethality, 18 de febrer de 2025.

D'aquesta manera, la crisi a la regió del Sahel Occidental s'ha convertit en un complex nus de factors securitaris, polítics i mediambientals que dificulten la seva resolució. La inestabilitat climàtica actua com un catalitzador de la competència per recursos, que al seu torn està sent instrumentalitzada pels grups armats, impulsant d'aquesta manera un cicle de violència que està tenint un important impacte en el desplaçament forçat i la crisi humanitària a la regió.

Palestina: (in)justícia climàtica sota ocupació i ecocidi a Gaza

El conjunt de polítiques i pràctiques de colonització, ocupació i apartheid d'Israel ha contribuït de manera decisiva a exacerbar les vulnerabilitats de la població palestina als efectes del canvi climàtic. Les accions israelianes no només han buscat reforçar el domini sobre la població, apropiant-se de territoris i explotar els recursos naturals palestins, sinó que també han afectat les capacitats palestines per desenvolupar estratègies d'adaptació que permetin mitigar i donar resposta a les conseqüències de l'emergència climàtica. El deteriorament deliberat del medi ambient i de les condicions de vida i la violència de les successives campanyes militars israelianes han evidenciat la intenció de forçar el desplaçament i expulsió de la població palestina, una aproximació que s'ha portat a l'extrem en el genocidi a Gaza. Els precedents, però, apunten a la utilització de diversos mecanismes, incloent-hi formes de violència menys visibles, més lentes i subtils, que han alterat l'entorn ecològic palestí. Pràctiques de l'ocupació colonial que van començar fa més d'un segle i que inclouen la manipulació de cursos d'aigua, polítiques que afecten la sobirania alimentària palestina o la introducció d'espècies foranes i monocultius en perjudici de la vegetació autòctona. Un exemple especialment il·lustratiu és que, durant dècades, Israel ha plantat arbres per ocultar restes de aldees palestines buidades durant la Nakba.⁸¹ Des del 1948 el Jewish National Fund ha plantat més de 4 milions d'arbres –en la seva majoria coníferes d'origen europeu–, dels quals dos terços (67%) s'han instal·lat sobre les ruïnes de 89 poblat palestins obligats a desplaçar-se.⁸²

⁸¹ La Nakba o "catàstrofe" al·ludeix a l'expulsió massiva de població palestina en el marc de la creació de l'Estat israelià.

⁸² Al Haq, Climate Oppression: A Major Tool to Establish and Maintain Israel's Apartheid Regime over the Palestinian People and Their Lands, Submission to the Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) Pursuant to Human Rights Council Resolution 47/24 "Human Rights and Climate Change", 30 de novembre de 2021.

Els efectes del canvi climàtic a tota la zona de la Mediterrània Oriental, on s'ubica la Palestina històrica, s'estan notant especialment en un augment de les temperatures a un ritme més accelerat que la mitjana global –es projecta un increment d'entre 2,2 i 5,1 graus en finalitzar aquest segle– i en el declivi de les precipitacions anuals –tot i que en algunes àrees s'esperen modificacions en la intensitat i quantitat de pluges. Aquestes tendències anticipen canvis en el clima de la regió, una creixent desertificació, una major probabilitat d'incendis i inundacions i majors mancances

d'aigua, un recurs ja sobreexplotat. Les possibilitats de donar resposta a curt i llarg termini a aquests impactes previsibles (i a altres imprevistos) del canvi climàtic depenen de factors polítics i socioeconòmics. En el cas palestí, aquesta possibilitat està condicionada per la fragmentació política i territorial imposada per Israel que determina diverses realitats – en un context general d'opressió– per als palestins i palestines de Gaza, de Cisjordània, de Jerusalem Est i els que tenen ciutadania israeliana (palestins/es de 1948). Cal tenir en compte, a més, els milions de palestins i palestines que ja tenen condició de refugiats, incloent-hi els que habiten a Cisjordània i Gaza. Aquest escenari de fragmentació i diferents marcs de governança amplifica els efectes del canvi climàtic i ha dificultat l'elaboració de diagnòstics integrals i la recollecció sistemàtica de dades rellevants per fer front a les seves conseqüències a Palestina –tasques en què també ha repercutit negativament la fractura política entre Hamas i Fatah.⁸³ Malgrat això, han conclòs que els efectes de les polítiques israelianes en la vulnerabilitat climàtica de la població palestina són tan omnipresents que l'ocupació en si mateixa ha de ser considerada un factor de risc mediambiental.⁸⁴ Això, per les restriccions d'accés i mobilitat que Israel imposa a la població palestina, però també per l'explotació dels seus recursos naturals que, en teoria –en la seva condició de potència ocupant segons el dret internacional–, estaria obligat a salvaguardar.

La qüestió de l'aigua és el repte principal, tenint en compte que la disponibilitat de recursos hídrics es veurà encara més constreta pels efectes del canvi climàtic. Després de la guerra àrab-israeliana de 1967, la primera ordre militar israeliana va establir el seu control exclusiu de tots els recursos d'aigua del territori ocupat.⁸⁵ En l'actualitat, Israel controla el 85% dels recursos d'aigua de Cisjordània⁸⁶ i ha establert un complex sistema de llicències, permisos i traves burocràtiques per controlar i coartar l'accés de la població palestina a les aigües subterrànies. Sota l'empara dels Acords d'Oslo, Israel controla (a través del Joint Water Committee) les decisions sobre la gestió dels recursos hídrics i, constantment, nega permisos per desenvolupar o reparar infraestructures d'aigua. Tampoc permet l'accés palestí a fluxos d'aigua superficials com el Riu Jordà. En part com a conseqüència d'aquestes i altres polítiques israelianes, el Territori Ocupat Palestí és un dels països amb menys recursos d'aigua renovables per càpita, per sota dels estàndards mínims establerts per l'OMS.⁸⁷ Una realitat que contrasta amb la que viuen els colons dels assentaments il·legals israelians, que utilitzen sis vegades més aigua que tota la població palestina de Cisjordània.⁸⁸ Gaza, per la seva banda, depèn d'un sol aquífer que des de molt abans del 2023 presentava greus problemes de degradació i contaminació: entre 90% i 95% de les seves aigües no eren aptes ni per beure ni per irrigar. El bloqueig de la Franja i la limitació d'accés de materials de construcció han afectat les possibilitats de reparar o desenvolupar noves infraestructures hídriques, de tractament d'aigües residuals i de dessalinització, malgrat les alarmes per l'elevada incidència de malalties i morts infantils associades al consum d'aigua contaminada.

⁸³ Zena Agha, *Climate Change, the Occupation, and a Vulnerable Palestine*, Policy Brief, Al-Shabaka, març de 2019.

⁸⁴ UNDP, *Climate Change Adaptation Strategy and Programme of Action for the Palestinian Authority*, 19 de novembre de 2013.

⁸⁵ Mazin Qumsiyeh, *Impact of the Israeli military activities on the environment*, *International Journal of Environmental Studies*, 7 de març de 2024.

⁸⁶ Heinrich Böll Stiftung, *Friends of the Earth Palestine i Palestinian Environmental NGOs Network (Pengon), Palestine: a Case of Climate Injustice*, 2017.

⁸⁷ State of Palestine Environment Quality Authority, *Initial National Communication Report to the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)*, 2016.

⁸⁸ Zena Agha (2019), op.cit.

El sector agrícola és un altre dels àmbits d'especial preocupació. Les repercussions del canvi climàtic i les polítiques israelianes anticipen un major risc d'inseguretat alimentària per a la població palestina. En el cas de Gaza, es ve advertint sobre la possible salinització de l'aquífer derivada d'un augment del nivell del mar i sobre les conseqüències de la desertificació en la quantitat i varietat de productes agrícoles que es poden cultivar a la Franja. Una situació condicionada, a més, perquè Israel va establir una "zona de seguretat" a la part oriental de la Franja adjacent a la barrera de separació que compromet entre el 20% i el 35% del territori cultivable de Gaza. Durant algunes de les seves operacions militars a la Franja les forces israelianes han arrencat deliberadament arbres fruiters i han obstaculitzat que siguin replantats. Així, algunes anàlisis han subratllat que el soscavament intencionat de la sobirania alimentària de Gaza forma part dels esforços d'Israel per mantenir la població palestina malnutrada.⁸⁹ La qüestió agrícola també és clau a Cisjordània, on un 60% de la població palestina viu en zones rurals. Les activitats agrícoles es reguen majoritàriament amb pluges i la meitat de l'aigua extreta de pous subterranis també es dedica a l'agricultura. Aquest sector, per tant, està amenaçat pels probables efectes del canvi climàtic a la zona, però també es veu directa i severament impactat per les polítiques d'apartheid i restriccions de moviment imposades per israelians (controls, traçat del mur, expansió d'assentaments il·legals, declaració de zones d'ús militar exclusiu, vies segregades que prioritzen la comunicació entre colònies, prohibició d'accés a les seves terres a pageses i pagesos palestins) i per la violència dels colons (assetjament, barreres, atacs incendiàris, destrucció d'arbres) que es desplega amb particular intensitat durant la collita de l'oliva, un cultiu que té un fort simbolisme en la identitat palestina. Al costat dels reptes en matèria de seguretat hídrica i alimentària, també es ve alertant sobre els dèficits en seguretat energètica, clau per afrontar alguns de les conseqüències del canvi climàtic, com l'augment de les temperatures. ONG palestines han advertit, per exemple, sobre els obstacles que imposa l'ocupació per construir instal·lacions d'energia solar en àrees com la zona C de Cisjordània, sota control administratiu i militar israelià. Aquest tipus de traves aboca les comunitats palestines a desenvolupar mecanismes no sostenibles.

La violència desplegada per Israel en el marc del genocidi a Gaza ha suposat accelerar i elevar a una nova dimensió els impactes en les vides palestines i en el medi ambient, empitjorant el que autors com Mazin Qumsiyeh ja havien qualificat com a "Nakba mediambiental".⁹⁰ La intensa ofensiva militar israeliana contra Gaza a partir de l'octubre del 2023, després dels atacs de Hamas i altres grups palestins, s'ha cobrat desenes de milers de vides, ha causat una massiva destrucció d'infraestructures i ha provocat successius desplaçaments forçats que han afectat la major part de la població de la Franja. L'ús intensiu d'armes amb una enorme capacitat de destrucció –incloent-hi armament prohibit, com fòsfor blanc– en una zona tan densament poblada està tenint i tindrà seriosos efectes a llarg termini,

⁸⁹ Vanesa Farr, *The Ecocide in Palestine*, WILPF, 23 d'octubre de 2024.

⁹⁰ Mazin Qumsiyeh és director de l'Institut Palestí per a la Biodiversitat i Sostenibilitat de la Universitat de Belén. Mazin Qumsiyeh, *Testimony for the Gaza Tribunal*, Blog, 19 d'octubre de 2025.

tant en la salut de les persones com en la contaminació i degradació del territori. Estimacions de l'ONU (el novembre del 2025) indiquen que la destrucció de Gaza havia creat 61 milions de tones de runa, que en condicions adequades només es podran retirar en un termini de set anys.⁹¹

Expertes com Zena Agha han subratllat que els impactes de la campanya israeliana no desapareixeran amb un cessament el foc: “els residus militars continuaran presents a terra, a la terra, al mar i als cossos dels palestins i palestines de Gaza com ha ocorregut en altres contextos, com l'Iraq”.⁹² Els constants bombardejos de la campanya militar israeliana també han produït una ingent quantitat de gasos d'efecte hivernacle, amb efectes perjudicials per al conjunt del planeta i que exacerben l'emergència climàtica. Segons un estudi publicat a principis del 2024, només en dos mesos l'ofensiva militar israeliana havia causat emissions equivalents a cremar 150.000 tones de carbó, més que la mitjana d'emissions de diversos països en el termini d'un any. De les emissions de CO2 en aquests primers 60 dies, prop de la meitat corresponien a les naus estatunidenques que transportaven subministraments militars a Israel.⁹³ Investigacions també alertaven sobre l'enorme cost en termes d'emissions que tindrà la reconstrucció de Gaza, on s'estima que 80% de les estructures i 77% de la xarxa de carreteres i camins està danyada o destruïda.⁹⁴ La campanya israeliana també ha destruït horts, hivernacles, arbres, hàbitats de la majoria d'espècies de Gaza –incloent-hi algunes incloses en llistes de conservació– i la major part dels cultius agrícoles –estimacions indiquen que menys del 5% de les terres de Gaza continuen sent cultivables. A més, s'han arrasat infraestructures hídriques, de tractament d'aigües residuals –que acaben sent arrossegades directament al Mediterrani– i també universitats i centres d'ensenyament que podrien haver desenvolupat respostes a la catàstrofe mediambiental. Diversos informes han constatat també que, des d'octubre de 2023 les autoritats israelianes han obstruït deliberadament l'accés a les quantitats mínimes d'aigua necessàries per la supervivència a la població palestina de Gaza. En aquest context de devastació, en el qual també s'ha intensificat el bloqueig a la Franja i s'ha fet servir la fam com a arma de guerra, cap desplaçament de població (dins o fora de Gaza) pot ser qualificat de “migració voluntària” malgrat la narrativa que han intentat promoure les autoritats israelianes i el govern d'EUA.

Davant d'aquest conjunt d'impactes i danys irreversibles en les persones, en l'ecosistema i en els mitjans de vida palestins, diverses veus expertes han denunciat l'existència d'un “ecocidi”. Al costat del genocidi, Israel estaria perpetrant un ecocidi que, com apunta Mazin Qumsiyeh, implica la destrucció ambiental severa, extensa i de llarg termini que soscava l'habilitat dels habitants de gaudir i sostenir la vida. Una política que, a més, no es pot considerar com un dany col·lateral o incidental, sinó que és “intencionada, prolongada i té com a propòsit trencar l'”eco-sumud –la resiliència ecològica– de la població palestina”.⁹⁵ Els denunciants del ecocidi a Palestina plantegen que l'ecocidi sigui reconegut entre els principals crims contemplats a l'Estatut de Roma (el cinquè, al costat del de genocidi,

⁹¹ UNDP, Clearing most of the rubble in the Gaza Strip is possible in seven years under right conditions, 20 de novembre de 2025

⁹² Zena Agha és analista experta en canvi climàtic de la xarxa Al-Shabaka, citada a Nina Lakhani, Emissions from Israel's war in Gaza have 'immense' effect on climate catastrophe, The Guardian, 9 de gener de 2024.

⁹³ Nina Lakhani (2024), op.cit.

⁹⁴ OCHA OPT, Reported impact snapshot - Gaza Strip, 3 de desembre de 2025.

⁹⁵ Mazin Qumsiyeh, Ecocide and resistance in Palestine, The Ecologist, 2 de setembre de 2025.

crims de guerra, crims contra la humanitat i crims d'agressió). Des d'abans del genocidi i ecocidi a Gaza, diverses organitzacions palestines venen documentant els abusos d'Israel en l'àmbit mediambiental, exigint rendició de comptes i justícia climàtica des d'una perspectiva de drets humans. La seva agenda de reivindicacions insisteix que qualsevol estratègia per abordar l'"opressió climàtica" requereix prioritzar la fi de l'ocupació i de l'assetjament a Gaza i reconèixer les interrelacions entre l'exercici efectiu del dret a l'autodeterminació, la sobirania sobre els seus recursos naturals, el dret a la terra, a l'aigua, als aliments i a un adequat estàndard de vida. Diverses veus han insistit també en la necessitat d'exposar les polítiques de doble raser i de "greenwashing" d'Israel, que d'una banda es presenta com a país innovador en tecnologies mediambientals i destaca en els índexs de capacitat d'adaptació al canvi climàtic, mentre paral·lelament continua privant la població palestina dels seus recursos naturals i exacerbant amb les seves polítiques les vulnerabilitats de la població palestina als efectes de l'emergència climàtica. Es fa necessari evidenciar, com apunta Zena Agha, que les disparitats adaptatives entre Israel i Palestina són, en essència, una qüestió política.⁹⁶

⁹⁶ Zena Agha (2019), op.cit.

3.

EXPERIÈNCIES A ÀSIA: EL CAS DE FILIPINES

Filipines és un país amb alguns dels indicadors de risc i exposició al canvi climàtic més alts del món; amb el número més alt a escala mundial de desplaçaments forçats a causa de desastres i altres qüestions climàtiques en les darreres dècades; i amb conflictes armats actius des de finals dels anys 1960. En termes generals, la interacció combinada dels efectes de la violència, de les dinàmiques de desplaçament forçat i episodis climàtics extrems han erosionat greument la capacitat de prevenció, adaptació, resiliència i mitigació del país enfront del canvi climàtic. De la mateixa manera, les afectacions del canvi climàtic sobre variables clau sobre el benestar i seguretat de la població i sobre l'estabilitat política i social d'un país –l'economia, la seguretat alimentària, els mitjans de subsistència de la població, la disponibilitat de recursos naturals, la desigualtat d'ingressos entre col·lectius i grups, la salut i hàbitat de la població– podrien tenir una clara incidència sobre el sorgiment, agreujament o enquistament de focus de conflictivitat i tensió nous o preexistents, així com sobre l'increment del desplaçament forçat o d'altres formes de migració i mobilitat humana.

El desplaçament forçat a les Filipines

Segons les darreres disponibles per part de l'IDMC, el 2024 Filipines va ser el segon país del món amb un número més alt de persones desplaçades internes (gairebé 9,2 milions de persones), a molta distància de la resta de països del món amb xifres més altes, com l'RDC (6,1 milions), l'Índia (5,5 milions) o el Sudan (4 milions). Per tant, Filipines va registrar el 14% del total de persones desplaçades forçosament el 2024 a tot el món (65,8 milions). Si es consideren tan sols les persones desplaçades a causa de desastres –sense incloure conflictes i violència–, gairebé una de cada cinc persones desplaçades al món el 2024 va ser-ho a Filipines (9 milions sobre un total de 45,8 milions de persones).⁹⁷ A més de l'IDMC, altres organismes internacionals també han posat de relleu els efectes combinats de l'emergència climàtica i dels conflictes armats. OCHA, per exemple, va assenyalar que el 2023, els riscos naturals i els conflictes van

⁹⁷ IDMC (2025) Global Report on Internal Displacement 2025. Internal Displacement Monitoring Centre.

afectar més de 13,7 milions de persones a les Filipines.⁹⁸ Des del 2008, a Filipines s'ha registrat el desplaçament forçós de gairebé 75 milions de persones, la gran majoria (71,2) a causa de desastres i la resta (3,5) a causa de conflictes armats i violència. El 2024 es va registrar el número més alt de desplaçaments per desastres (8.996.000) –la gran majoria per tifons i ciclons– i també un dels més alts per dinàmiques de violència (193.000). Exceptuant el cas de Myanmar, Filipines va ser el país d'Àsia amb unes xifres més altes de desplaçament forçat per causa de la violència.

La major part de les persones que es veuen forçades a abandonar la seva llar per causes desastres naturals o episodis climàtics extrems normalment poden retornar als seus llocs d'origen un cop aquests han estat reconstruïts. Si més no, a mesura que els efectes del canvi climàtic van essent més freqüents i evidents, el número de persones desplaçades de forma permanent està creixent. Segons algunes previsions, el 2030 unes 150.000 persones filipines podrien afrontar un desplaçament permanent a causa de l'augment del nivell del mar, mentre que tal xifra podria arribar a les 425.000 vers el 2050.⁹⁹

Les dinàmiques de conflicte armat i violència a les Filipines

Filipines enfronta des de fa dècades diverses dinàmiques de conflicte armat i violència.. En primer lloc, cal destacar els conflictes armats que ha viscut el país des dels anys 1960. D'una banda, el conflicte armat amb la insurgència maoista de l'NPA que des de finals dels anys 1960 hauria provocat la mort d'entre 40.000 i 50.000 persones. Tot i que en els darrers anys hi ha hagut un notable descens de l'activitat armada de l'NPA segueixen registrant-se enfrontaments que provoquen la mort de desenes de persones cada any i el desplaçament forçat d'altres milers de persones. D'altra banda, cal destacar el conflicte armat entre les Forces Armades i diferents insurgències musulmanes a l'illa de Mindanao des de finals dels anys 1960, principalment l'MNLF i el MILF. Aquest conflicte hauria provocat la mort d'entre 120.000 i 150.000 persones. Tot i que l'MNLF va signar un acord de pau amb el Govern el 1996 i que l'MILF ho va fer el 2014, hi ha faccions d'ambdós grups que encara romanen actives i participen esporàdicament en episodis de violència. En les seves tasques de contra l'NPA i les insurgències moro a Mindanao, les Forces Armades i la Policia històricament han comptat amb el suport de forces paramilitars. Tot i que tant l'MNLF com l'MILF han cessat formalment la seva activitat armada contra l'Estat, actualment a l'illa de Mindanao, romanen actius diversos grups –alguns d'ells escissions de l'MNLF i l'MILF– que s'oposen als respectius acords de pau i que van jurar lleialtat a l'Estat Islàmic. Tot i que

⁹⁸ OCHA, Philippines: 2023 Significant Natural Hazards and Conflicts Snapshot, 12 de gener de 2024.

⁹⁹ Climate Tracker Asia, Displaced by Degrees: When Climate Change Forces You to Leave Home, octubre de 2025.

la fortalesa militar i el grau de coordinació entre alguns d'aquests grups s'ha reduït significativament des de el 2017, a finals de 2025 encara segueixen registrant-se enfrontaments a diverses àrees de la Regió Autònoma de Bangsamoro al Mindanao Musulmà (BARMM). A Mindanao, bona part de les dinàmiques de conflicte s'interrelacionen de manera complexa amb el fenomen conegut com a "rido" –enfrontaments familiars, comunitaris o clànics relacionats amb conflictes de terres, honor, venjança o altres factors–, alimentat pels alts nivells de tinença i circulació d'armes a la regió. El "rido" ha provocat la mort de milers de persones en els darrers anys.

D'altra banda, cal destacar la creixent tensió política, diplomàtica i militar entre les Filipines i la Xina al Mar de la Xina Meridional (o al Mar de Filipines Occidental, tal i com és conegut a Filipines). Tenint en compte que la disputa entre ambdós països pivota sobre la sobirania i control de facto de diverses formacions terrestres al mar –illes, esculls, bancs de sorra, etc–, alguna de les manifestacions del canvi climàtic a la regió –especialment l'increment del nivell del mar– podrien tenir un impacte important en l'evolució d'aquesta disputa.

Emergència climàtica i impactes futurs

Filipines encapçala o es troba en posicions molt destacades en els principals indicadors que mesuren la gravetat o intensitat de l'emergència climàtica, així com el grau de preparació per a fer fronts als efectes del canvi climàtic.¹⁰⁰ A modus d'exemple, Filipines va encapçalar el 2025 –i els 20 anys precedents– el World Risk Index, que pondera l'exposició a desastres com ciclons, inundacions i terratrèmols, juntament amb indicadors de vulnerabilitat com la pobresa. Segons l'informe, les Filipines s'enfronten a un ampli espectre de perills, però les inundacions fluvials i costaneres provocades per tempestes tropicals –unes 20 a l'any de mitjana, de les quals unes 9 toquen terra ferma– continuen sent les amenaces més importants.¹⁰¹ Segons el Climate Risk Index, el 2025 Filipines va ser el setè país del món amb un major impacte humà i econòmic dels fenòmens meteorològics extrems.¹⁰² Segons aquesta publicació, les Filipines van patir 371 fenòmens meteorològics extrems entre 1995 i 2024, que van provocar més de 27.500 morts i més de 35.000 milions de dòlars en pèrdues econòmiques.¹⁰³ D'altra banda, l'Índex de Països ND-GAIN (Notre Dame Global Adaptation Initiative) assenyalava en la seva darrera edició l'alt grau de vulnerabilitat i la poca preparació i resiliència al canvi climàtic de les Filipines, instant el país a incrementar dràsticament les inversions i innovacions en matèria de prevenció i mitigació.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Inquirer, PH ranks among countries most affected by climate-related disasters, 13 de novembre de 2025.

¹⁰¹ Bündnis Entwicklung Hilft / IFHV: World Risk Report 2025. Berlin: Bündnis Entwicklung Hilft, 2025.

¹⁰² Philstar, Philippines ranks 7th in climate risk index, 12 de novembre de 2025.

¹⁰³ Germanwatch, World Risk Index 2026, novembre de 2025.

¹⁰⁴ <https://gain.nd.edu/our-work/country-index/>

Si bé els efectes de l'emergència climàtica son i han estat profunds en les darreres dècades, les projeccions de cara a mitjans i finals del segle XXI preveuen uns impactes encara més pronunciats sobre els ecosistemes i infraestructures del país, i sobre la salut, economia, benestar i seguretat de les persones. Diverses projeccions preveuen un augment de les temperatures mitjanes d'entre 0,9 i 1,9 °C vers el 2050, i d'entre 2,5 i 4,1 °C a finals de segle. Es preveu un pronunciat increment de l'aridesa a les regions centrals de Mindanao, que son algunes de les que precisament han patit majors nivells de violència durant el segle XX.¹⁰⁵ En quant als patrons de pluja, es preveuen canvis de pluviometria que podrien arribar a ser del 40%, però la naturalesa exacta d'aquests canvis continua sent incerta. També es preveu un augment de la freqüència d'esdeveniments meteorològics extrems. Pel que fa als impactes del ciclons tropicals, els models suggereixen una lleugera disminució del nombre de ciclons tropicals, però un increment en la seva intensitat i les fluctuacions estacionals.

El nivell del mar al voltant de les Filipines està augmentant a un ritme de 5,7-7 mm. per any –més del doble de la mitjana mundial de 2,8-3,6 mm–, amb algunes projeccions pronosticant un augment aproximat d'uns 20 cm per al 2050.¹⁰⁶ Aquest augment accelerat del nivell del mar planteja riscos per als esculls de corall, els ecosistemes costaners i les comunitats costaneres a causa de l'erosió, l'augment de les inundacions, la salinització, i la conseqüent pèrdua d'hàbitats i ecosistemes. Amb el 60% dels 1.500 municipis i 120 ciutats de les Filipines situats a les zones costaneres, es preveu que en només tres dècades, diverses d'aquestes zones –que ara acullen almenys 8,6 milions de persones– probablement es veuran directament afectades i/o submergides per les inundacions i l'augment del nivell del mar. A més llarg termini, s'estima que 13,6 milions de persones podrien ser desplaçades l'any 2100 a causa de l'augment del nivell del mar. (WBG, 2021). Segons recerques científiques, varies de les ciutats que conformen la regió metropolitana de Manila podrien estar per sota del nivell de l'aigua cap al 2050.¹⁰⁷ Cal recordar que Filipines, un arxipèlag amb més de 7.100 illes, té la cinquena línia de costa més llarga del món (més de 36.200 quilòmetres).¹⁰⁸

En aquesta mateixa línia, es preveu que els augments previstos de les precipitacions i la intensificació de les tempestes afectin seriosament i posin en risc més del 40% de la població costanera que viu en assentaments informals, que representen el 45% de la població urbana. La precarietat de la seva situació, així com la seva exposició als riscos ambientals, al seu torn redueix la seva capacitat de prevenció i mitigació dels desastres, que a la vegada provoca alts nivells de desplaçament i reubicació. Segons la IOM, en les darreres dues dècades Filipines ha patit un alt nivell de migracions des d'àrees rurals cap a entorn rurals, alguns d'ells amb elevats riscos d'inundacions i esllavissades.¹⁰⁹ Un altre dels factors que es podria veure seriosament agreujat per la intensificació del canvi climàtic és la disponibilitat d'aigua i l'accés a serveis d'aigua i sanejament. S'ha advertit que entre el 40% i el 80% del subministrament d'aigua del país podria esgotar-se el 2040 a causa dels impactes relacionats amb el clima.¹¹⁰

¹⁰⁵ Climate Tracker Asia, Projected Climate Changes in the Philippines by 2050 and 2100, 6 de desembre de 2024.

¹⁰⁶<https://climate.gov.ph/climate-change-projections-our-future-through-the-looking-glass>

¹⁰⁷The Straits Times, The Philippines will be underwater in 30 years: Inquirer, 5 de desembre de 2019.

¹⁰⁸Climate Impacts Tracker Asia, Climate Change In The Philippines: Causes, Effects and Solutions, 24 d'octubre de 2024.

¹⁰⁹ IOM, Country Factsheet: The Philippines. Migration, Environment and Climate Change Key Risks, Policies and Data Sources, desembre de 2024.

¹¹⁰ UNICEF, Climate change is altering the mental and physical health of children – UNICEF report, 30 de novembre de 2023.

Finalment, el canvi climàtic podria tenir un impacte molt profund en l'economia nacional i en la seguretat alimentària de la població. Segons el Banc Mundial, els danys causats pel canvi climàtic a les Filipines podrien afectar el 7,6% del PIB total del país el 2030 i el 13,6% el 2040.¹¹¹ Aquestes pèrdues es concentrarien de manera molt desproporcionada en aquells sectors de la població més vulnerables, provocant un important creixement de la desigualtat a mitjà termini. Pel que fa a la seguretat alimentària, actualment el 43,8% de la població pateix inseguretat alimentària, i un 39% pateix inseguretat alimentària crònica lleu.¹¹² Aquesta situació es podria agreujar dràsticament pels impactes futurs del canvi climàtic. A modus d'exemple, l'IPCC estima que, si es mantenen les tendències dels darrers temps, el 2050 el 98% dels esculls de corall del Sud-est Asiàtic hauran mort.¹¹³ En el cas de les Filipines –envoltades per 26.000 quilòmetres quadrats d'esculls de corall, la segona superfície més gran del món– aquest fet contribuiria de manera decisiva a la pesca, una de les principals activitats econòmiques del país. Concretament, en el període del 2051 al 2060 les captures de peix es reduirien en un 50% respecte del període entre el 2001 i el 2010.

La vulnerabilitat de les Filipines: governança o geografia?

Enfront dels índexs i informes que revelen l'enorme vulnerabilitat de les Filipines als efectes del canvi climàtic, algunes ONG i centres de recerca han assenyalat que l'esmentada vulnerabilitat es deu més a factors polítics, de governança i d'acció de govern que no pas a la seva ubicació geogràfica o al seu grau d'exposició ecològica i climàtica. D'una banda, aquestes veus assenyalen que, tot i que Filipines disposa d'un entramat legal i institucional adequat per a fer front a l'emergència climàtica, la despesa pública s'ha orientat majoritàriament cap a l'ajuda d'emergència –principalment pels danys causats per tifons– i ha oblidat i menystingut la inversió en adaptació i resiliència a llarg termini enfront del canvi climàtic, com ara sistemes de drenatge, retenció i reforestació, o bé el desenvolupament de sistemes d'identificació, prevenció i gestió de riscos. D'una altra banda, algunes ONG denuncien que la corrupció ha impactat de manera perniciosa en la capacitat de prevenció, adaptació i mitigació del país.¹¹⁴ A modus d'exemple, cal destacar les massives protestes de 2025 a Manila i d'altres ciutats del país per la malversació de fons destinats als programes governamentals de control d'inundacions. Algunes veus consideren que els successius governs del país han impulsat grans infraestructures – com aeroports i carreteres –, o bé establiments comercials i els projectes d'habitatge que han tingut un notable mediambiental i han erosionat la capacitat per a fer front al canvi climàtic.¹¹⁵

¹¹¹ Green Central Banking, Climate change poses risk to Philippines financial stability, central bank says, 3 de setembre de 2024.

¹¹² CGIAR, How does climate exacerbate root causes of conflict in the Philippines?, setembre de 2023.

¹¹³ The Guardian, Coral reefs report warns of mass loss threat, 23 de febrer del 2011.

¹¹⁴ Greenpeace, Greenpeace calls for justice amid PH's back-to-back top rankings in climate risk indices, 13 de novembre de 2025.

¹¹⁵ Business World Online, WorldRiskIndex 2025: Philippines Remains World's Most At-Risk Country for Disasters, 25 de setembre de 2025.

En aquesta mateixa línia, nombrosos informes han assenyalat que la decisió dels governs de les darreres dècades d'impulsar i promoure la mineria i d'altres indústries extractives com un dels principals sectors econòmics del país ha tingut importants conseqüències mediambientals, erosionant la resiliència del país davant d'alguns dels efectes de canvi climàtic. D'altra banda, diversos anàlisis demostren una clara relació de causalitat entre l'activitat minera al país i els nivells de violència, principalment a través de tres factors: per l'extorsió de grups armats –com l'NPA i, en menor mesura, d'altres grups com l'MILF o Abu Sayyaf– contra empreses del sector, fet que enforteix la capacitat militar d'aquests grups; per l'increment de la militarització per part de l'Estat de regions relacionades amb l'activitat extractiva per a protegir a les empreses mineres; i pels greuges que poden generar entre la població local els efectes mediambientals de les empreses mineres.

El nexa entre canvi climàtic, desplaçament forçat i conflicte armat

En el cas de Filipines, com a la resta de contextos, les relacions entre desplaçament forçat, canvi climàtic i conflicte armat (o altres formes de conflictivitat i violència) no sempre són directes, unívokes, lineals i clares. La relació de causalitat directa més evident en el cas filipí és entre canvi climàtic i desplaçament forçat, d'una banda, i entre conflicte armat i desplaçament forçat, de l'altre. El cas de Filipines també evidencia que tant les situacions de desplaçament forçat com les de conflicte armat erosionen notablement la capacitat de prevenció, adaptació i resiliència dels governs, comunitats i persones davant del canvi climàtic. A modus d'exemple, tres de les províncies amb major vulnerabilitat i exposició als efectes del canvi climàtic (Basilan, Tawi-Tawi i Sulu) han patit durant dècades alts nivells de confrontació bèl·lica entre l'Estat i alguns grups armats (especialment l'MNLF, l'MILF i Abu Sayyaf), amb una important destrucció d'infraestructura civil. A més, des de la perspectiva de l'Estat, les tasques de contrainsurgència o antiterrorisme comporten una despesa pública que, en absència de conflicte armat, podria dedicar-se a d'altres prioritats, com la lluita contra el canvi climàtic. En el cas del desplaçament forçat i la seva relació amb el canvi climàtic, sembla clar que les situacions de vulnerabilitat extrema en les que sovint es troben les persones desplaçades (assentaments informals en entorns urbans exposats a inundacions o esllavissades; o bé campaments temporals de persones desplaçades sense condicions de salubritat bàsiques, per exemple) no

només minimitzen la seva capacitat de prevenció i adaptació a condicions climàtiques adverses, sinó que també poden malmetre la resiliència de determinats ecosistemes. En alguns casos, la concentració de persones desplaçades, especialment si son de llarga durada, pot comportar dinàmiques de desforestació accelerada, ús intensiu de recursos naturals o pol·lució d'hàbitats que erosionin la capacitat d'autoregeneració i autoregulació d'ecosistemes. Algunes d'aquestes dinàmiques s'han pogut observar en les regions en les que han estat vivint desenes de milers de persones que van haver d'abandonar la ciutat de Marawi el 2017, després dels enfrontaments durant cinc mesos de les Forces Armades i grups d'inspiració islamista.

Pel que fa als vincles entre canvi climàtic i conflictivitat armada (o altres formes de violència o inseguretat), diversos anàlisis han assenyalat que existeix una correlació positiva entre ambdós fenòmens, però les relacions de causalitat entre variabilitat climàtica i conflictivitat són complexes. Part de la literatura reconeix que la relació entre ambdues variables és indirecta, i que probablement algunes manifestacions del canvi climàtic agreugen, intensifiquen o perllonguen dinàmiques de conflicte o tensió preexistents. Segons aquest argument, el canvi climàtic té una clara incidència sobre algunes de les variables tradicionalment associades amb la probabilitat d'esclat o emergència de conflicte armat.

A modus d'exemple, les províncies que conformen la Regió Autònoma Bangsamoro del Mindanao Musulmà (RABMM) tenen les taxes més altes del país de desplaçament forçat intern a causa del conflicte armat; alguns dels indicadors de risc i exposició al canvi climàtic més elevats de Filipines; els majors índexs de dependència d'activitats econòmiques altament vulnerables al canvi climàtic –el 71% de la població viu de l'agricultura, la pesca i l'economia forestal. Les províncies de la RABMM tenen històricament les taxes més altes de pobresa i els indicadors més baixos de desenvolupament humà estan conformades per una geografia altament exposada al canvi climàtic. Segons algunes anàlisis, l'impacte del canvi climàtic sobre l'economia, salut, habitatge i els mitjans de subsistència de la població, en combinació amb una baixa capacitat de prevenció i adaptació a aquests impactes –baixos nivells de desenvolupament i governança, alts nivells de pobresa, en part pels efectes del conflicte armat–, podrien agreujar una situació d'empobriment, vulnerabilitat i competència pels recursos.¹¹⁶ Al seu torn, aquesta situació podria incrementar el desplaçament i migració de part de la població; incentivar una creixent participació en activitat delictives o il·legals; augmentar els nivells de tensió, polarització i confrontació a escala comunitària, i incrementar les protestes antigovernamentals i altres demostracions públiques de malestar.¹¹⁷

De la mateixa manera, en un context de manca tradicional de suport i assistència per part de les institucions de l'estat i de dificultats en la implementació de l'acord de pau de 2014, de paràlisi en el procés

¹¹⁶ OCHA, Climate Change and Conflict in BARMM, 9 d'agost de 2024.

¹¹⁷ Jackson Ewing, Converging Peril: Climate Change and Conflict in Southern Philippines, RSIS Working Paper, 23 de novembre de 2009.

de desmobilització de 40.000 combatents de l'MILF i de lentitud en el desplegament institucional del nou marc autonòmic a Mindanao, alguns dels grups armats que operen en aquestes províncies podrien instrumentalitzar la sensació d'empobriment, manca d'expectatives, greuge, malestar amb l'estat i privació relativa de bona part de la població per tal de reclutar nous combatents. En un context històric de tensions, suspicàcies i clixés de tipus cultural i religiós entre la població moro i la població colona cristiana d'altres parts del país, així com de sensació de greuge i privació relativa de la població moro enfront de la població cristiana, un agreujament de la situació política, social i humanitària atribuïble als efectes del canvi climàtic també podria derivar en un increment de la confrontació entre els diferents col·lectius que viuen a Mindanao. De la mateixa manera, els pobles indígenes a la regió –coneguts com a lumad– també han expressat en múltiples ocasions els nivells de repressió, violacions de drets humans, minorització i desposseïció de terres en front d'agents i institucions de l'Estat, grups armats, empreses extractives i població camperola, ja sigui moro o cristiana. Fenòmens vinculats al canvi climàtic com la deforestació, la desertificació, la degradació i erosió de les terres cultivables, en combinació amb d'altres problemes mediambientals vinculats a l'activitat minera o a l'activitat agropecuària intensiva, sens dubte podrien incrementar tants els desplaçaments forçats de població lumad com els nivells de malestar i greuge enfront de l'estat, grups armats, empreses i sectors de la població.

4.

RESPOSTA INTERNACIONAL I REPTES DE PROTECCIÓ

La qüestió del canvi climàtic és present amb més força en l'agenda internacional des de finals dels anys 1990, en especial a partir de l'activació de mecanismes i institucions creats sota l'aler de la Convenció Marc de Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic aprovada el 1994. Des d'aleshores s'han celebrat periòdiques conferències per abordar aquest repte d'abast global i s'han aprovat documents rellevants com el Protocol de Kyoto (1997) o l'Acord de París (2015) amb l'objectiu primordial de limitar l'escalfament global per sota dels 2°C respecte als nivells de l'època preindustrial i situant com a meta un màxim d'1,5°C.¹¹⁸ En aquesta línia, a nivell estatal s'han assumit compromisos per reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle que es recullen en plans nacionals d'adaptació al canvi climàtic.

En aquest context, i de manera creixent, s'ha apel·lat a un major paper de la comunitat internacional i, en concret al Consell de Seguretat de l'ONU, per abordar els reptes en matèria de pau i seguretat associats al canvi climàtic. La primera discussió formal sobre clima, pau i seguretat en el Consell de Seguretat de l'ONU es va produir el 2007 i des d'aleshores s'han celebrat diaris debats sobre els impactes del canvi climàtic i s'han aprovat resolucions en les quals es reconeix la seva interrelació amb la situació d'inestabilitat i inseguretat en diversos contextos. Les diversitat de posicions respecte al canvi climàtic, però, han dificultat un pronunciament específic del Consell de Seguretat de l'ONU en forma de resolució i només s'ha aprovat una declaració centrada en clima, pau i seguretat el 2011. La resistència d'alguns membres permanents del Consell de Seguretat ha dificultat el tractament del tema en aquest espai. La Xina i Rússia, per exemple, defensen que el canvi climàtic és un tema eminentment de desenvolupament i, per tant, el seu abordatge no recauria en les competències del Consell de Seguretat. EUA sota l'administració de Trump s'ha caracteritzat per un obert negacionisme del canvi climàtic.¹¹⁹

Malgrat aquestes limitacions, les qüestions relacionades amb el clima, el medi ambient, la pau i seguretat s'han continuat abordant en altres espais de Nacions Unides, entre ells els informes sobre la protecció de civils en contextos de conflicte armat, com en el cas de l'últim publicat el 2025 que analitza la situació a Palestina, el Iemen, Líban, Síria i República Centreafricana, entre d'altres. El 2020 també es va crear el Grup Informal d'Experts sobre Clima i Seguretat del Consell de Seguretat de l'ONU, establert com un fòrum de discussió i anàlisi. El 2025, aquest organisme va celebrar reunions per abordar els desafiaments de la interrelació entre

¹¹⁸ Escola de Cultura de Pau, [Canvi climàtic i conflictes](#), 2021.

¹¹⁹ Security Council Report, *Climate, Peace and Security, Monthly Forecast*, novembre 2025.

canvi climàtic i conflictes a l'Afganistan, Somàlia, Sudan del Sud, Haití, Líbia, Àfrica Occidental i el Sahel. Cal destacar també que el 2025 la Cort Internacional de Justícia –màxim organisme judicial de l'ONU– va emetre una opinió consultiva sobre les obligacions dels Estats respecte al canvi climàtic que subratlla les seves responsabilitats en la prevenció de danys significatius en el medi ambient i el clima.¹²⁰

Canvi climàtic, gènere, pau i seguretat

Diverses anàlisis acadèmiques i iniciatives des de l'activisme feminista han subratllat la necessitat d'atendre la relació entre desigualtats de gènere, canvi climàtic i conflictes armats. El canvi climàtic té importants conseqüències de gènere pels seus impactes diferenciats en homes, dones i persones amb identitats de gènere diverses. Les desigualtats que existeixen a nivell global juntament amb discriminacions múltiples en els àmbits econòmic, polític, laboral i cultural tenen com a conseqüència una vulnerabilitat climàtica específica per a les dones a causa del seu menor accés a recursos com terra, crèdits o educació. "Les dones del sud global, les dones racialitzades o amb menys recursos econòmics representen alguns dels grups de població que amb major cruïra pateixen els efectes del canvi climàtic i són, alhora, les menys responsables del seu agreujament".¹²¹ Anàlisi subratllen la necessitat de tenir en compte les normes socials i de gènere constrenyen la capacitat adaptativa de les dones i minories sexuals i de gènere, però que alhora moltes d'elles estan sortejant obstacles a tot el món i assumint posicions de lideratge en iniciatives de resposta al canvi climàtic.

A això se suma que els conflictes armats tenen impactes específics de gènere que afecten de manera específica, i sovint desproporcionada, les dones, les nenes i la població LGTBI. En contextos de conflicte armat on les conseqüències de la violència interactuen amb els efectes de la crisi climàtica es pot produir un major increment de les desigualtats de gènere i de la qualitat de vida de les dones. Per exemple, pel notable augment de les càrregues de cura, incloent en situacions de desplaçament forçat o en l'augment dels matrimonis de nenes en contextos de conflicte i estrès climàtic, com s'ha identificat en casos com Sri Lanka o Moçambic.¹²² La recomanació 37 de la Convenció per a l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació contra les Dones, aprovada el 2018, reconeixia així que "les dones i les nenes immerses en situacions de conflicte armat estan particularment exposades als riscos associats als desastres i al canvi climàtic".

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Escola de Cultura de Pau, [Desigualtats de gènere, canvi climàtic i conflictes armats](#), maig de 2021.

¹²² SIPRI, Women, Peace and Security, Climate, Peace and Security Thematic Fact Sheet, octubre de 2025.

En aquest context, en els últims anys s'ha insistit que l'agenda dones, pau i seguretat –que acaba de complir 25 anys– integri d'una manera més substantiva el canvi climàtic i els seus impactes de gènere. Només un nombre limitat de plans d'acció nacional per a la implementació de la resolució 1325 de Nacions Unides –aprovada el 2000 i que va donar origen a aquesta agenda– fan referència a l'emergència climàtica. Analistes i organitzacions com ONU Dones han instat a enfortir la resiliència climàtica, a enfortir la protecció per a les poblacions desplaçades per conflictes i emergència climàtica tenint en compte els riscos de violència de gènere i a establir mecanismes específics per vetllar per la seguretat i els drets humans de les dones constructores de pau, incloent-hi les defensores del medi ambient i activistes pel clima. S'ha de tenir en consideració que en països afectats per conflictes armats com Colòmbia, persones defensores mediambientals i de drets humans –incloent moltes dones– han estat i continuen sent perseguides per actors armats vinculats al conflicte i a les economies il·lícites i extractives. Des de l'activisme feminista també s'ha insistit en la urgència d'abordar temes clau per afrontar l'emergència climàtica, com la rendició de comptes de les emissions dels Exèrcits, la desmilitarització i la reorientació de la despesa militar a iniciatives de justícia climàtica.

Protecció internacional de les persones desplaçades en contextos de canvi climàtic i conflictes armats

Les dinàmiques contemporànies de desplaçament forçat evidencien que el canvi climàtic, la degradació ambiental i els conflictes armats no constitueixen factors independents, sinó processos profundament interrelacionats que operen de manera acumulativa i estructural. La literatura especialitzada coincideix a assenyalar que el canvi climàtic actua com un multiplicador de riscos, agreujant tensions socials, econòmiques i polítiques preexistents, especialment en contextos marcats per la pobresa estructural, la dependència dels recursos naturals, la feblesa institucional i la presència d'actors armats.

En aquest sentit, el desplaçament forçat associat al canvi climàtic rarament respon a una causalitat lineal. Tal i com s'ha mencionat al llarg del present informe i com altres estudis, s'ha subratllat la necessitat d'abandonar explicacions monocausals i avançar cap a una comprensió de la mobilitat humana complexa, en què els factors ambientals interactuen amb dinàmiques de violència, exclusió social, extractivisme, inseguretat alimentària i vulneració de drets humans. Aquesta aproximació permet

entendre el desplaçament no com un esdeveniment puntual, sinó com el resultat d'un procés progressiu de deteriorament de les condicions de vida i d'habitabilitat del territori.

Les dades disponibles apunten a una magnitud creixent del fenomen. Segons estimacions àmpliament utilitzades en l'àmbit internacional, com les d'ACNUR¹²³, l'any 2050 hi haurà més de 250 milions de persones desplaçades forçosament degut a la degradació mediambiental, el qual es pot veure relacionat amb conflictes armats que agreugin la situació. Així doncs, cada vegada és més evident que la interrelació entre els conflictes armats i la degradació ambiental, el canvi climàtic i l'escassetat de recursos genera múltiples vulneracions de drets humans, entre les quals el desplaçament forçat. Cal destacar, però, que aquestes xifres presenten importants limitacions metodològiques. D'una banda, la major part de les dades disponibles fan referència a desplaçaments interns i a fenòmens sobtats, mentre que els desplaçaments vinculats a processos de degradació lenta (com la desertificació, la salinització dels sòls o l'augment del nivell del mar) continuen estant fortament infraregistrats. De l'altra, les estadístiques no capten adequadament els desplaçaments transfronterers ni les trajectòries migratòries complexes, en què el factor ambiental es combina amb altres causes de manera difícilment separable. Aquesta invisibilització estadística té conseqüències directes en termes de reconeixement polític i jurídic del fenomen.

Des del punt de vista normatiu, el sistema internacional de protecció continua mostrant greus mancances per donar resposta a aquestes realitats. El dret internacional de les persones refugiades, articulat principalment al voltant de la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats de 1951, es basa en una definició de persecució fortament individualitzada i vinculada a un nombre tancat de motius. Aquesta configuració dificulta el reconeixement de situacions en què el desplaçament és provocat per processos estructurals i col·lectius, com ara la degradació ambiental o els impactes del canvi climàtic, fins i tot quan aquests es troben íntimament relacionats amb dinàmiques de violència armada o repressió.

La literatura jurídica ha assenyalat reiteradament els límits del concepte de "refugiats climàtics", tant des d'un punt de vista conceptual com operatiu.¹²³ D'una banda, perquè la majoria dels desplaçaments associats al canvi climàtic tenen lloc dins de les fronteres estatals i, per tant, queden fora de l'àmbit d'aplicació de la Convenció de 1951. De l'altra, perquè el deteriorament ambiental no encaixa fàcilment en la noció clàssica de persecució, entesa com una acció intencional atribuïble a un subjecte concret. Aquestes limitacions han portat bona part de la doctrina a defensar que la solució no passa necessàriament per ampliar formalment la definició de refugiat, sinó per explorar vies complementàries de protecció basades en el dret internacional dels drets humans, la protecció subsidiària i els instruments del dret internacional del canvi climàtic.¹²⁴

¹²³ ACNUR, Global Trends: Forced Displacement 2024, Ginebra, 2025

¹²³ Castilla, Karlos; Escribano, Pablo, Cambio climático, movilidad humana y protección internacional: Límites del derecho de asilo y vías complementarias de protección, Proyecto BAMAC, Barcelona, 2024. Disponible a: https://www.idhc.org/wp-content/uploads/WP1_BAMAC_2024.pdf

¹²⁴ Piqueras, Clara; Boza, Diego; Cavaillari, Beatrice; Castilla, Karlos; Merino, Aina, Vías legales y seguras ante la migración ambiental: desafíos globales y respuestas locales, Proyecto BAMAC. Informe final, Barcelona, maig de 2025. Disponible a: <https://observatorinawi.cat/publicacions/vies-legals-i-segures-front-la-migracio-ambiental-reptes-globals-i-respostes-locales/>

En aquest sentit, el dret internacional dels drets humans ofereix un marc especialment rellevant i flexible per abordar els desplaçaments forçats que es produeixen en contextos on el canvi climàtic i la degradació ambiental s'entrellacen amb situacions de conflicte armat, violència generalitzada o fragilitat institucional. En aquests escenaris, els impactes climàtics no només afecten directament les condicions materials de vida, sinó que actuen com a factors que intensifiquen dinàmiques de violència preexistents, agreugen la competència per l'accés a recursos naturals escassos i erosionen encara més la capacitat de l'Estat per garantir drets bàsics.

Drets fonamentals com el dret a la vida, a la integritat personal, a la salut, a l'habitatge, a l'alimentació adequada o a l'accés a l'aigua potable es veuen greument compromesos en contextos de conflicte exacerbats pels efectes del canvi climàtic. La destrucció d'infraestructures bàsiques, la contaminació o escassetat de fonts d'aigua, la pèrdua de terres cultivables i la inseguretat alimentària tenen un impacte especialment sever en poblacions civils que ja es troben exposades a la violència armada, els desplaçaments reiterats i la manca de protecció efectiva per part de les autoritats estatals. En aquests casos, la vulneració de drets no pot ser analitzada de manera aïllada, sinó com el resultat d'una interacció entre factors ambientals, polítics i armats.

Des d'aquesta perspectiva, el dret internacional dels drets humans permet identificar obligacions positives dels Estats no només en relació amb la prevenció dels danys, sinó també pel que fa a la protecció, assistència i reparació de les persones desplaçades, fins i tot quan el desplaçament no encaixa formalment en la definició clàssica de persona refugiada. Això és especialment rellevant en contextos de conflicte, on la incapacitat o la manca de voluntat de l'Estat per protegir la població davant els impactes combinats de la violència i la degradació ambiental pot generar responsabilitats internacionals.

En aquest marc, instruments com els Principis Rectors sobre el Desplaçament Intern aporten criteris clau per a la protecció de les persones desplaçades dins del propi territori, incloent-hi aquelles que fugen de contextos on els desastres ambientals i els conflictes armats es reforcen mútuament. El Pacte Mundial per a una Migració Segura, Ordenada i Regular reconeix explícitament que els desastres naturals, els efectes adversos del canvi climàtic i la degradació ambiental poden interactuar amb conflictes i violència, i insta els Estats a desenvolupar estratègies preventives, vies legals i mecanismes de protecció adaptats a aquestes realitats complexes. De manera especialment significativa, la Convenció de Kampala, en l'àmbit africà, constitueix un precedent jurídic avançat en reconèixer les obligacions dels Estats de prevenir, evitar i respondre als desplaçaments forçats causats tant per conflictes armats com per desastres i degradació ambiental, oferint així un marc integrat que reflecteix millor les dinàmiques reals del desplaçament contemporani.

Paral·lelament, el dret internacional del canvi climàtic ha començat a reconèixer explícitament la mobilitat humana com una dimensió clau de les polítiques d'adaptació. Des de l'adopció del Marc d'Adaptació de Cancún,¹²⁵ la migració, el desplaçament i la reubicació planificada s'han incorporat progressivament en els Plans Nacionals d'Adaptació de nombrosos països. Actualment, una majoria d'aquests plans inclou referències a alguna forma de mobilitat humana, tot i que sovint de manera fragmentària i sense mecanismes clars de protecció per a les persones afectades. Aquest enfocament reforça la idea que el desplaçament pot ser tant un fracàs de l'adaptació com, en alguns casos, una estratègia d'últim recurs davant la pèrdua irreversible del territori.

Malgrat aquests avenços conceptuals, la traducció pràctica en termes de protecció internacional continua sent molt limitada, especialment en el context europeu. A l'Estat espanyol, les persones desplaçades per causes ambientals no són reconegudes com a subjectes de protecció internacional i se les gestiona principalment a través de la legislació d'estrangeria. Aquesta aproximació resulta especialment problemàtica si es té en compte que moltes de les nacionalitats que sol·liciten asil a l'Estat provenen de contextos on s'interrelacionen de manera clara els conflictes armats, la degradació ambiental i els impactes del canvi climàtic.

Les dades de sol·licituds de protecció internacional a Espanya reflecteixen aquesta paradoxa. En la darrera dècada, el nombre de sol·licituds ha crescut de manera exponencial, situant l'Estat espanyol entre els principals països receptors de la Unió Europea. No obstant això, les taxes de reconeixement continuen sent especialment baixes per a determinades nacionalitats.

Fins al mes de novembre de 2025, un total de 134.401 persones havien sol·licitat protecció internacional a Espanya. Aquesta xifra reflecteix un creixement exponencial en la darrera dècada: mentre que l'any 2014 es van registrar 5.615 sol·licituds, el 2024 la xifra va ascendir a 167.366, de les quals 17.488 es van presentar a Catalunya i 12.745 a la ciutat de Barcelona. L'Estat espanyol es va situar així com el segon país de la Unió Europea amb més sol·licituds d'asil l'any 2024, una posició que s'explica en gran mesura per la seva ubicació geogràfica com a porta d'entrada al continent.

Pel que fa als països d'origen, Veneçuela i Colòmbia han estat les nacionalitats més nombroses entre les persones sol·licitants a Espanya i a Barcelona entre 2018 i 2024. El nombre elevat de sol·licituds procedents de Colòmbia, malgrat la signatura de l'Acord de Pau de 2016, posa de manifest la persistència de violències estructurals, vulneracions de drets humans i conflictes vinculats al control del territori, on convergeixen l'acció d'actors armats, les activitats extractives i els efectes del canvi climàtic. Tot i aquestes evidències, la taxa de denegació de les sol·licituds colombianes a l'Estat espanyol se situa al voltant del 98%, deixant la gran majoria de persones sol·licitants en una situació de desprotecció administrativa i social.

¹²⁵ Piqueras et al., *Vías legales y seguras ante la migración ambiental*, BAMAC, 2025.

Un altre cas especialment significatiu és el de Mali. L'any 2023 es van registrar 1.345 sol·licituds de protecció internacional procedents del país, mentre que el 2024 la xifra va augmentar fins a 11.321 persones sol·licitants. Fins al novembre de 2025, el nombre ja havia arribat a 14.791, situant Mali com el segon país d'origen amb més sol·licituds aquell any. En la majoria dels casos, la resposta de l'Estat espanyol ha estat la concessió de protecció subsidiària, sota l'argument que, tot i no existir una persecució individualitzada conforme als criteris de la Convenció de Ginebra, la situació de conflictivitat i inseguretat generalitzada al país ho justifica. Tanmateix, aquesta anàlisi no incorpora altres factors estructurals que contribueixen de manera decisiva al desplaçament forçat, com la degradació ambiental, la desertificació i la pèrdua de mitjans de vida a la regió del Sahel.

Aquestes limitacions del sistema internacional de protecció no poden analitzar-se de manera aïllada, sinó que s'inscriuen en un context global marcat per polítiques migratòries cada vegada més restrictives i orientades al control, que dificulten greument l'accés a vies legals i segures cap al territori europeu. Aquesta combinació entre buits normatius en matèria de protecció internacional i l'enduriment de les polítiques migratòries té com a conseqüència directa que moltes persones desplaçades per la interacció entre conflictes armats, degradació ambiental i canvi climàtic es vegin obligades a emprendre rutes extremadament perilloses, amb un alt cost en vides humanes.

En els darrers anys, la militarització de fronteres i l'increment de la vigilància marítima han contribuït a un desplaçament de les rutes migratòries cap a trajectes cada vegada més llargs i letals, com la ruta atlàntica cap a les Illes Canàries. Aquesta ruta, que connecta diversos països de l'Àfrica Occidental (com Mali) amb l'arxipèlag canari, obliga les persones desplaçades a recórrer llargs trajectes terrestres travessant múltiples fronteres abans d'afrontar una de les rutes marítimes més mortíferes del món. Aquestes dinàmiques afecten de manera desproporcionada les dones, que durant el trànsit s'enfronten a riscos elevats de violència sexual, explotació i tràfic de persones, així com a greus vulneracions dels seus drets sexuals i reproductius, agreujades per la manca d'accés a serveis de salut adequats, especialment en casos d'embaràs.

Aquest context de tancament de fronteres i absència de vies segures fa que moltes persones es vegin forçades a romandre en països veïns als seus, sovint amb una elevada pressió migratòria i capacitats limitades d'acollida. Aquest és el cas, per exemple, de les persones refugiades procedents de la República Democràtica del Congo, que majoritàriament són acollides a Uganda, Burundi o Tanzània, o de Moçambic, amb un nombre significatiu de persones refugiades a Malawi. En aquests contextos, la degradació ambiental i els efectes del canvi climàtic continuen afectant les condicions de vida, generant situacions de desplaçament prolongat i cronificant la vulnerabilitat.

¹²⁶ España, *Ley 12/2009, de 30 de octubre, reguladora del derecho de asilo y de la protección subsidiaria*, Boletín Oficial del Estado (BOE), núm. 263, 31 de octubre de 2009.

Tot i que la legislació internacional de protecció internacional exclou realitats que no es contemplaven en el moment de la seva aprovació (com el desplaçament forçat vinculat al canvi climàtic), la jurisprudència ha demostrat que és possible avançar cap a interpretacions més àmplies i adaptades a les vulneracions contemporànies de drets humans. Un precedent rellevant és el reconeixement progressiu de la persecució per motius de gènere com a causa de protecció internacional. El 16 de gener de 2024, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea va establir que les dones poden ser considerades un grup social determinat susceptible de protecció internacional per persecucions vinculades al gènere. Aquesta interpretació, també recollida en la Llei 12/2009¹²⁶ espanyola, exemplifica com el dret d'asil pot evolucionar per donar resposta a formes de persecució que no estaven explícitament previstes en l'estreta definició de la Convenció de Ginebra de 1951.

A escala estatal, també s'identifiquen alguns avenços rellevants en el reconeixement dels desplaçaments ambientals. A Colòmbia, la Càmera de Representants va aprovar el desembre de 2025 una llei que reconeix legalment les víctimes de desplaçament forçat pel canvi climàtic. Aquesta iniciativa legislativa va ser precedida per una sentència del Tribunal Constitucional que va reconèixer que dos camperols del departament d'Arauca havien estat desplaçats forçosament a causa de les inundacions del riu Bojabá els anys 2015 i 2016. La resolució va establir que el reconeixement no s'ha de limitar als desastres sobtats, sinó que ha d'incloure també els efectes lents i acumulatius del canvi climàtic, com la desertificació, la sequera o l'augment del nivell del mar. Aquest avenç suposa un precedent significatiu en la protecció jurídica dels desplaçats ambientals.

No obstant, i malgrat la importància d'aquests reconeixements, aquests avenços no s'han traduït en una transformació equivalent del sistema internacional de protecció. L'examen del marc normatiu, de les pràctiques institucionals i de les dades disponibles posa de manifest una bretxa creixent entre la complexitat dels desplaçaments forçats contemporanis i les eines jurídiques i polítiques existents per donar-hi resposta. Quan el canvi climàtic i la degradació ambiental interactuen amb conflictes armats, violència generalitzada i fragilitat institucional, les categories clàssiques de la protecció internacional resulten sovint insuficients per captar la naturalesa i l'abast de les vulneracions de drets que es produeixen.

Aquesta insuficiència no es limita a l'absència de reconeixement formal de determinades causes de desplaçament, sinó que es manifesta també en les dificultats d'accés efectiu a la protecció, en la manca de vies legals i segures i en l'abordatge fragmentat de realitats que són, per definició, multidimensionals. El resultat és un escenari en què moltes persones desplaçades queden atrapades entre marcs normatius parcials, respostes polítiques orientades al control i una protecció que no reflecteix adequadament les causes estructurals del seu desplaçament.

Aquesta reflexió ha posat de relleu la necessitat d'analitzar la protecció internacional no només des d'una lògica categorial, sinó com un camp en tensió, travessat per l'evolució dels conflictes, els impactes del canvi climàtic i les desigualtats globals. Aquest punt de partida resulta imprescindible per comprendre les dinàmiques exposades i per situar les reflexions finals en un marc que reconegui la complexitat, les interdependències i els límits dels enfocaments actuals. Només així serà possible donar resposta a un fenomen que constitueix un dels principals reptes de protecció del segle XXI.

REFLEXIONS FINALS

L'anàlisi de les interaccions multidireccionals, directes i indirectes que es poden establir entre canvi climàtic, conflictes i desplaçaments forçats donen compte de la complexitat d'aquestes interrelacions i també de la necessitat de posar atenció en els seus efectes a l'hora d'amplificar vulnerabilitats per a diferents col·lectius de població. Tal i com s'ha exposat, sembla rellevant apostar per una aproximació que reconegui les situacions de "desplaçament complex" enmig de contextos en que interactuen canvi climàtic, desastres, degradació mediambiental i conflictes armats i, al mateix temps, apostar per polítiques que posin en el centre la lluita contra el canvi climàtic, la prevenció i transformació pacífica de conflictes i la protecció de les poblacions afectades des d'una perspectiva de drets humans. El fet de que tres de cada quatre persones desplaçades al món per conflictes i violència visqui en territoris amb nivells d'exposició alts o molt alts a perills relacionats amb el clima és només una de les dades que dona compte de la urgència de prioritzar el desenvolupament d'accions en aquest àmbit.

La revisió de contextos en diversos continents serveix per il·lustrar la naturalesa del nexa entre canvi climàtic, conflictes i desplaçament forçat i la gran magnitud dels seus impactes. Les experiències de la República Democràtica del Congo (RDC), de Cabo Delgado a Moçambic i del Sahel Occidental han evidencien les conseqüències de la interacció entre conflictes i inestabilitat política, canvi climàtic, desplaçament forçat i com entren en joc amb lògiques extractivistes i competència per recursos naturals. L'anàlisi del cas de Palestina, i de Gaza en particular, exposa com les polítiques de colonització, ocupació, apartheid d'Israel contribueixen a exacerbar les vulnerabilitats de la població palestina als efectes del canvi climàtic; com la situació a la Franja es pot qualificar no només de genocidi, sinó també d'ecocidi; i la urgència de posar el focus en els impactes mediambientals de les actuacions dels exèrcits. El cas de Filipines, en tant, és útil per a reflexionar sobre els condicionants de governança que influeixen en els efectes i en la resposta a la confluència de canvi climàtic, conflictes i desplaçament forçat i per calibrar els reptes que els països afronten en aquest àmbit en un escenari en el que s'anticipen majors i més greus repercussions del canvi climàtic.

Tal i com s'ha exposat, el canvi climàtic i les seves interaccions amb conflictes i desplaçament han guanyat més presència a nivell internacional en els darrers anys, tot i que encara queda molt camí per recórrer, en particular pel que fa al seu abordatge dintre del marc del paradigma de canvi climàtic, pau i seguretat. També pel que fa a la incorporació de la perspectiva de gènere en els anàlisis i en les respostes internacionals i en el reconeixement i protecció de la labor de les defensores del medi ambient i activistes pel clima. Des d'una perspectiva de protecció internacional, sembla particularment rellevant abordar els reptes i limitacions dels marcs legals vigents i la necessitat de trobar mecanismes que donin resposta a la situació de persones desplaçades per la degradació mediambiental i climàtica, en particular –però no només– quan aquesta realitat conflueix amb situacions de conflicte. Sembla imprescindible, per tant, que el dret internacional dels drets humans avanci en el reconeixement de realitats complexes actuals.

